حکوومەتی هەرێمی کوردستان

وەزارەتی بازرگانی و پیشەسازی

پلانی ستراتیژی وەزارەتی بازرگانی و پیشەسازی ٢٠١٣-٢٠٢٠

((بنەماکان و پێناسەکان))

وەزارەتی بازرگانی و پیشەسازی

ئەیلول ٢٠١٢

پێرست

	پێشەکی	٣
بەشی یەکەم:	ئامانجەکان و سیاسەتەکان	٨
بەشی دووەم:	هێنانەکایەی ژینگەیەکی یاسایی لە کەرتە بازرگانی و پیشەسازییەکان بە پێی پێوەرە نێودەوڵەتییەکان	١٢
بەشی سێیەم:	بەرزکردنەوەی توانا مرۆیی یەکان لە بوارەکانی بازرگانی و پیشەسازی بە شێوازێکی سەردەمی و پەرەپێدانی بەردەوام	١٥
بەشی چوارەم:	ئامادەکردنی ژێرخانێکی بازرگانی و پیشەسازی بەرفراوان و بەردەوام	٢٢
بەشی پێنجەم:	ڕێکخستنی چالاکییە بازرگانی یەکان و پاڵپشتی لە پەیوەندییە بازرگانییە دەرەکییەکان	٣٨
بەشی شەشەم:	بەشداری کردن لە جێبەجێ کردنی سیاسەتی ئاسایشی خۆراك بە پێی ستراتیژیەتی هەرێم	٤٢
بەشی حەوتەم:	خشتەی کاتی جێبەجی کردنی بەرنامەکان	٤٥
	بەرنامەکانی ئامانجی یەکەم	٤٦
	بەرنامەکانی ئامانجی دووەم	٤٧
	بەرنامەکانی ئامانجی سێیەم	٥٣
	بەرنامەکانی ئامانجی چوارەم	٦١
	بەرنامەکانی ئامانجی پێنجەم	٦٣
بەشی هەشتەم	ئامارە سەرەکییەکان	٦٤

پیشەکی

ستراتیژی ووشەیەکی یۆنانی کۆنە بە واتای نەخشەی ڕێگا وە بریتییە لە تویژینەوەی دەرچەکان وە ڕێگاکانی گەیشتن بە ئامانجێکی دیاری کراو . ئەم پلانە ستراتیژییە لەسەر بنەمای ئامانجی سەرەکی دیاری کراوی وەزارەت داڕێژراوە کە بریتییە لە زیادکردنی پشکی کەرتەکانی بازرگانی و پیشەسازی لە داهاتی گشتی خۆماڵی کە ئێستا ڕێژەیەکی نزمە .

بە شێوەیەکی گشتی مێژووی هەرێم وعێراق وا دەردەخات کە دوو خالی سەرەکی بۆ ماوەی نزیکەی نیو سەدە کاریگەریان بووە لە سەر بارودۆخی ئابووری هەرێم کە بریتینە لە زۆر بوونی شەر وەکو هۆکاری سەرەکی بۆ رووخانی ژێرخانی ئابووری هەرێم وە سیاسەتی ئابووری ئیشتراکی پەیرەوکراو لەلایەن رژێمی پێشوو بە شێوەیەکی گشتی لە عێراق وهەرێمی کوردستان .

دوای رووخانی رژێمی پێشوو قۆناغێکی نویٚ هاتە کایەوە و سیاسەتێکی لە هەرێم هاوتەریب لەگەڵ سیاسەتی ئەمرۆی جیهان وجیهان گەرایی پەیرەو دەکرێت . بنیات نانی ژێرخانێکی نوێ و پەرەپێدانی لەلایەن سەرجەم کابینەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان هەتا ئێستا بە گرنگی بەرچاو گیراوە وبۆ ئەم مەبەستە هەنگاوێکی گەورەیان هاویشتووە و هەنگاوێکی زۆریشیان ماوە . هاوکات دەست کراوە بە جیٚ بەجیٚ کردنی سیاسەتێکی ئابووری نویٚ کە زۆر جیاوازە لەگەڵ رژیمەکانی رابردوو کە بریتیە لە پەیرەوکردنی سیاسەتی ئابووری ئازاد لەسەر بنەمای گرنگی دان بە کەرتی تایبەت وە بازاڕی کراوە .

پەیرەوکردنی ئەم سیاسەتە هۆکارێکە بۆ گەشەی بەرچاو لە قەبارەی بازرگانی و ئالۆگۆڕی بازرگانی لە نێوان هەرێم و ولاٚتانی تر . بەلاٚم زۆربەی ئەم ئالوگۆرە بە یەك ئاراستە رویشتووە کە زیاد بوونی قەبارەی هەموو جۆرە کەل وپەلی هاوردەیە بۆ دابین کردنی پێداویستەکانی هەرێم .

جگە لە بەرهەمە نەوتیەکان ڕێژەی هاوردە بە بەراورد لەگەڵ ڕێژەی هەناردە ڕێژەیەکی زۆر بەرزە . بۆ نموونە بەهای هاوردە بۆ هەرێمی کوردستان لە سالی ٢٠١٠ نزیکەی (١١) ملیار دۆلاری ئەمریکی بووە لە بەرامبەر بەهای هاوردە (بەدەر لە بەرهەمە نەوتیەکان) کە لە هەمان ساڵ تەنها (٩٠) ملیون دۆلار بووە ، ئەمەش بەڵگەیەکی ئاشکرایە بە نەبوونی هاوسەنگی نێوان هاوردە و هەناردە ، بە جۆرێك ریژەی هاوردەی هەرێم لە سالی ٢٠١٠ نزیکەی (٩٩,٢٪) بووە بەرامبەر بە (٠,٨٪) ڕێژەی هەناردە[١] .

---

[1]: *زانیارییەکانی سەبارەت بە بڕی هاوردە و هەناردە لە خشتەکانی ئالۆگۆڕی بازرگانی نێوان عێراق و ولاتانی تر وەرگیراوە کە لە ماڵپەری ڕێکخراوی* **International Trade Center** *بە نیشانی* **www. Intracen.org**

ئەم دوو ڕێژەیە ئەو ڕاستییە پیشان دەدات کە ئابووری هەرێم لە بارودۆخێکی مەترسیدار تێدەپەرێت بە جۆرێك کە هەناردە نەوتیەکان بووە تەنها سەرچاوەی سەرەکی دابین کردنی داهاتی وولات وە ئەگەر بەم شێوەیە بەردەوام بێت لەماوەیەکی درێژ خایەن مەترسیەکان لە سەر ئابووری هەرێم زۆرتر دەبێت .

لە لایەکی تر ، سیاسەتی ئابووری هەرێم وایکردووە کەرتی تایبەت ڕۆڵی خۆی ببینێت لە دابین کردنی پێداویستیەکانی بازاڕ لە ڕێگای دامەزراندنی کارگەکانی پیشەسازی و زیادکردنی بەرهەم هێنانی ناوخۆیی و جموجۆلی بازرگانی ناوخۆیی و دەرەکی وە هاوردەکردنی کەل و پەل .

ژمارەی کۆمپانیاکانی تۆمار کراو لە هەرێم لە ماوەی ئەم چەند سالە بە شیوەیەکی بەرچاو زیادی کردووە . بە پیێ ئامارەکان لە کۆتایی سالی ٢٠١١ بە گشتی (١٣,٣٩٦) کۆمپانیا لە هەرێمی کوردستان تۆمار کراوە کە (١١,٦١٥) ی کۆمپانیای خۆمالی و (١,٧٨١) ی کۆمپانیای بیانییە[١] . بەشیوەیەکی گشتی زۆربەی کۆمپانیاکان بە پلەی یەکەم لە بواری بازرگانی کاردەکەن بە تایبەت کۆمپانیا بیانیەکان وە لە پلەی دووەم لە بوارەکانی پەیوەندیدار بە بەلێندەرایەتی وبیناسازی وە لە پلەی سێیەم لە بواری گەشت وگوزار ولە پلەی چوارەم لە بواری پیشەسازی .

پێداچوونەوەی داهاتی گشتی بەرهەمی خۆمالی (GDP)[٢] لە هەرێم دیاری دەخات کەئەم داهاتە لە کەرتی بەرهەم هێنان لە سالّی ٢٠٠٨ نزیکەی (٢,١) ملیار دۆلاری ئەمریکی بووە لە سالی ٢٠٠٩ ئەم بڕە زیادی کردووە بۆ (٢,٣) ملیار دۆلاری ئەمریکی و لە سالّی ٢٠١٠ گەیشتووە بە نزیکەی (٢,٦) دۆلاری ئەمریکی . کەرتی بەرهەم هێنان لە سالی ٢٠١٠ نزیکەی ١٣٪ داهاتی گشتی بەرهەمی خۆمالی (GDP) لە هەرێمی کوردستان پێک دەهێنرێت[٣] .

داهاتی گشتی بەرهەمی خۆمالّی (GDP) لەکەرتی بازرگانی لە سالّی ٢٠٠٨ نزیکەی (١,٩) ملیار دۆلاری ئەمریکی ، لە سالّی ٢٠٠٩ دەوروبەری (١,٦) ملیار دۆلاری ئەمریکی و لە سالّی ٢٠١٠ نزیکی (٢,٣) ملیار دۆلاری ئەمریکی بەراورد کراوە . کەرتی بازرگانی لە سالی ٢٠١٠ نزیکەی ١١٪ داهاتی گشتی بەرهەمی خۆمالی (GDP) لە هەرێمی کوردستان پێک دەهێنرێت[٤] .

---

[1]: *ڕاپۆرتی چالاکییەکانی وەزارەتی بازرگانی و پیشەسازی لە سالّی ٢٠١١*

[2]: *داهاتی گشتی بەرهەمی خۆمالی (Gross Domestic Products)*

[3]: *کورتەیەك لە چالاکییەکانی وەزارەتی بازرگانی و پیشەسازی لە سالی ٢٠١٠*

[4]: *کورتەیەك لە چالاکییەکانی وەزارەتی بازرگانی و پیشەسازی لە سالی ٢٠١٠*

ژمارەی گارگەکان لە کۆتایی سالی ٢٠١١ بە گشتی (٢٥٣٤) کارگە بووە کە بە سەرمایەی زۆرتر لە (٢,١) ملیار دۆلاری ئەمریکی دامەزراون و نزیکەی (٢١٥٠٠) هەلی کاریان دابین کردووە[1]. جگە لەم ژمارە کارگەکان کە لە قوناغی بەرهەم هێنان دان ، ژمارەی زۆری مۆلەت بۆ دامەزراندنی کارگە دەرچووە بەلاَم بە قۆناغی بەرهەمهێنان نەگەیشتوونە. هۆکاری سەرەکی دەگەرێتەوە بۆ کەم بوونی زەوی پێویست بۆ دامەزراندنی کارگەکانی نویٚ و جیٚ بە جیٚ کردنی پرۆژەکانی مۆلەت پێدراو .

ئاستی توانای بەرهەم هێنانی کارگەکانی دامەزراو بە پێی پێداویستیەکانی بازاڕی ناوخۆ نییە. ئەمە بەدەر لەکارگەکانی بەرهەم هێنانی کەرەستەی بیناسازییە کە توانیویانە پێداویستیەکانی بازاڕ بۆ بەشیک لە کەل وپەلی بیناسازی دابین بکەن.

تویژینەوەی ژمارەی کارگەکان و ژمارەی داواکاری بۆ دامەزراندنی کارگە ، دیارخەری ئەو ڕاستییەیە کە هەولێکی زۆر دەدرێت بۆ گەشەپێدان و پەرەپێدانی کەرتی پیشەسازی ، بەلاَم لە بەرامبەر ئەوەدا زۆر ئاستەنگ هەیە کە دەبێت کاربکرێت بۆ لابردنیان بە مەبەستی پێشخستنی کەرتی پیشەسازی . پێویستە دەست بکرێت بە تویژینەوەی چۆنییەتی گەشەپێدان و پەرەپێدانی ئەم کەرتە و دانانی ئەم پلانە ستراتیژیە دابینکەری ئەم ئامانجەیە.

ئاشکرایە لە بەر دوو هۆکاری سەرەکی بەرهەمی خۆمالی توانای کێبرکیٚ بەرهەمی هاوردەی نییە ، ئەوانیش بریتین لە بەرزبوونی ئاستی جۆرییەتی بەرهەمی هاوردە , وە بەرزبوونی نرخی تەواوبووی بەرهەمی خۆماڵی بەرامبەر بەرهەمی هاوردە . لەلایەکی ترەوە پێشخستنی کەرتی پیشەسازی و دامەزراندنی ئەو کارگانەی کە بتوانن کێبرکیٚ لەگەڵ بەرهەمە بیانیەکان بکەن پێویستی بە رەخساندنی ژینگەیەکی پیشەسازی وە ڕێنمایی کردن و یارمەتیدانی کەرتی تایبەت هەیە.

گۆرینی سیستەمی ئیشتراکی بۆ سیستەمی ئابووری بازاڕ کاریگەریەکی بەرچاوی هەبووە لەسەر بارودۆخی ئیستای پیشەسازی لە هەرێم ، بۆیە پێویستمان بە گۆڕانکاری لە ڕێککارەکان , یاساکان وە ئاراستەی بیرکردنەوەی کۆمەلایەتی هاووڵاتیان هەیە . بۆ تێپەربوون لەم قۆناغە پێویستیمان بە وەرگرتنی ڕێکارەکانی گونجاو و دەرکردنی بڕیارەکانی راست هەیە کە دەبێت بە تویژینەوە و شیکردنەوە ئەنجام بدرێت . دەرکردنی هەر جۆرە بریارێك بە بیٚ رەچاوگرتنی بارودۆخی ئێستاو تواناکانمان و ئامانجەکانمان بەدی ناهێنێت . بۆ نموونە وەزارەت میراتگری هەندێك کارگە بووە کە کەلکی ئابوورییەکان نەبووە و نییە ، وە بەم هۆیە بەپێی سیاسەتی ئێستای حکومەتی هەرێم بەبیٚ تویژینەوەیەکی گونجاو بەکریٚ دراوە بە کەرتی تایبەت کە بووەتە هۆی ئەوەی ئەو ئامانجە بەدەست نەهێنن کەلەسەرەتا بۆی دامەزراون .

---

[1] : *راپۆرتی چالاکییەکانی وەزارەتی بازرگانی و پیشەسازی لە سالّی ٢٠١١*

بەپێی زانیارییەکان و توێژینەوەکانی بەردەست بودجەی عێراق و هەرێمی کوردستان بەشێوەیەکی سەرەکی پشت دەبەستێت بە هەناردەکردنی نەوت وەکو سەرچاوەیەکی سەرەکی دابینکردنی داهات . زیاتر لە ٩٠٪ بودجەی عێراق لە داهاتی نەوت دابین دەکرێ و پشکی کەرتەکانی بازرگانی و پیشەسازی لەگەڵ کەرتەکانی تری ئابووری لە دابین کردنی بودجە کەمتر لە ١٠٪ە[1]. ئەم ڕێژەیە دیارخەری بارودۆخێکی نەگونجاوە و پێویستە کاربکرێت بۆ گۆڕینی ئەم ڕێژەیە و زیادکردنی بەشی کەرتەکانی تر لە بودجە بە بەراورد لەگەڵ کەرتی نەوت .

ناتوانرێت بە بەردەوامی پشت بە داهاتی نەوت ببسترێت لە بەر ئەوەی گۆرانکاری لە بارودۆخی ئابووری جیهان و دۆزینەوەی سەرچاوەکانی نوێ ووزە کە کاریگەریەکی بە هێزی هەیە لە سەر دوارۆژی نرخی نەوت و دەبێتە هۆی دابەزینی داهاتی نیشتمانی . هەروەها کەم بوونی بەرهەمی ناوخۆ وادەکات کە بۆ دابین کردنی پێداویستیەکان پشت بە هاوردە ببەسترێت کە هۆکارێکە بۆ لاواز بوون لە رووی سیاسی وئابووری بە تایبەت لە کاتی دروست بوونی کێشە سیاسیەکان .

یەکیك لەو ئامانجانەی کە وەزارەتمان هەوڵی بۆ دەدات توێژینەوەی ڕێگاکانی زیادکردنی پشکی کەرتی بازرگانی و پیشەسازی لە داهاتی گشتی بەرهەمی خۆماڵی (GDP)کە نزیکەی ٢٤٪ بووە لە ساڵی ٢٠١١ بگاتە ٣٥٪ لە ساڵی ٢٠٢٠.

بۆ گەیشتن بە ئامانجەکانی دیاریکراو لەم پلانە ، دەبێت ئەو ڕاستییە ڕەچاو بکرێت کە گەشەپێدانی یەك یان دوو کەرتی ئابووری بەبێ گەشەپێدانی کەرتەکانی تر ناکرێت ، کەرتەکانی ئابووری پشت بەیەك دەبەستن و پەیوەندی پتەو لە نێوانیان هەیە .

ئەگەرچی بەرنامەکانی ئەم پلانە لەسەر کەرتەکانی بازرگانی و پیشەسازی دانراوە بەلاَم بەشێك لە بەرنامەکانی پەیوەندی بە کەرتەکانی تر هەیە بە مەبەستی ڕەخساندنی ژینگەیەکی لەبار بۆ پێشخستنی ئەم دوو کەرتە .

بۆ نموونە، بەبێ هەبوونی ژینگەیەکی یاسایی تەواو وەك بنەمایەکی گونجاو بۆ پێشخستنی کەرتەکانی بازرگانی و پیشەسازی ، وە پاراستنی بەرژەوەندی ئەو کەسانەی کە لەم دوو کەرتە کار دەکەن گەشەپێدانی مەبەست ڕێگای ڕاستی خۆی وەرناگرێت .

هاوکات دابینکردنی هێزی کاری لێهاتوو بۆ ئەم دوو کەرتە پەیوەندی بە وەزارەتەکانی پەروەردە ، خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی و کارو کاروباری کۆمەلاَیەتی هەیە، دابینکردنی ئەم هێزی کارە بەبێ دروست کردنی قوتابخانە و پەیمانگا تەکنیکی و پیشەییەکان دەستەبەرناکرێت ، وە ئەم هێزە کارانە پێویستیان بە هەبوونی سیستەمێکی دڵنیایی کۆمەلاَیەتی چالاك هەیە بەمەبەستی پاراستنی بەرژەوەندیمان .

---

[1] : *ووردەکاری بودجەی ساڵی ٢٠١٢ عێراق وە* *https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/iz.html*

دانانی ژێرخانێکی گونجاو وەکو بنەمایەك بۆ گەشەپێدانی پیشەسازی پێویستی بە هۆکاری جۆراو جۆر هەیە بۆ نموونە توانای بەرەوپێش بردنی پیشەسازی بە بێ دابینکردنی ووزەی کارەبای پێویست بەمەبەستی بەگەرخستنی کارگەکان ناکرێت ، کە دەبێت بە نرخێکی گونجاو پێیان بدرێت بەمەبەستی بەرزکردنەوەی ئاستی توانای کێبڕکێیان لەگەڵ بەرهەمی بیانی ، یان توانای گەشەپێدانی پیشەسازی خۆراك نییە بەبێ هەبوونی سیستەمێکی کشتوکاڵی کە بتوانێت کەرەستەی خاوی ئەم کەرتە پیشەسازییە دابین بکات .

ئەم پلانە گرینگی و وورد بوونەوە دەدات بە گەشەپێدانی کەرتی پیشەسازی بەرامبەر بە کەرتی بازرگانی ، هۆکاری ئەمەش بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە کەرتی بازرگانی لە هەرێم یەك لایەنە گەشەی کردووە بە ئاراستەی هاوردە . بەڵام پەرەپێدانی پیشەسازی ناوخۆ و دروستکردنی پیشەسازییەکی بەهێز دەتوانێت هاوسەنگی ئابووری لە کەرتی بازرگانی بهێنێتە ئاراوە بە زیادکردنی بڕی هەناردە .

زیاتر لەوە ئەم پلانە ئاماژە دەکات بە بەشێك لە پێکهێنەرە گرنگەکانی کەرتی بازرگانی کە پەیوەندیدارە بە گەشەپێدانی ئەم کەرتە ، هاوکات بەرنامە دانراوە بۆ دابینکردنی سیاسەتی ئاسایشی خۆراك بە ڕێگای دروستکردنی سایلۆکان بۆ دڵنیابوون لە پاشەکەوت کردنی پێداویستییەکانی هەرێم لە بەرهەمە خۆراکییە سەرەکییەکان .

شایانی ئاماژە پێکردنە ئەم پلانە ستراتیژییە لەلایەن شارەزایانی وەزارەتمان و لەسەر زانیارییەکانی بەردەست ئامادە کراوە و جێ بەجێ کردنی بەرنامەکانی پێشنیارکراوی ئەم پلانە ٨ ساڵ دەخایەنێت لە سەرەتای ساڵی ٢٠١٣ تا کۆتایی ساڵی ٢٠٢٠ .

بۆ داڕشتنی پلانێکی ستراتیژی تەواو و بەبێ کەم و کوڕی ، پێویستی بە هەبوونی ئەو زانیارییانە هەیە کەبەلای حکومەت نییە وە ڕووپێو و توێژینەوە و شیکردنەوەی زیاتری لەلایەن پسپۆڕانی ئابووری و پسپۆڕەکانی تایبەت بەم بوارە دەبێت ئەنجام بدرێت کە ماوەیەکی درێژ دەخایەنێت و ئەمەش پێویستی بە هەماهەنگی لە نێوان وەزارەتەکانی پەیوەندیدار هەیە .

بەمەبەستی زیاتر دەوڵەمەند کردنی ئەم پلانە و گەشەپێدان و رێکاری تەواو بۆ پێشخستنی کەرتی پیشەسازی بە پێویستی دەزانین سوود وەربگیرێت لە کۆمپانیاکانی بیانی پسپۆڕ لەم بوارەدا ، بۆ ئەمەش گرنگە بۆ ساڵانی داهاتوو بودجەی پێویست بۆ ئەم مەبەستە تەرخان بکرێت بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتەکانی پەیوەندیدار .

وەزارەتی بازرگانی و پیشەسازی

ئەیلولی ٢٠١٢

بەشی یەکەم :

ئامانجەکان و سیاسەتەکان

دیدگا

بەرەو گەشە پێدانی بەردەوامی ئابوری نیشتمانی بەمەبەستی بەرزکردنەوەی ئاستی داهات و خۆشگوزەرانی هاووڵاتیان

پەیام

بەرزکردنی پشکی بەشداربوون لە داهاتی نیشتمانی و ئامادەکردنی ژینگەیەکی گونجاو بۆ وەبەرهێنان و فراوانکردنی رۆڵی کەرتی تایبەت لە هەرێم لە رێگای بەرێوەبردن بە شێوەیەکی لێهاتوو و چالاك و بەهێزکردن و گەشە پێدانی پەیوەندی لەگەڵ وڵاتانی تر و دارشتن و نوێکردنەوەی یاساو رامیاری و رێنماییەکانی پەیوەندیدار بە بازرگانی و پیشەسازی.

ئامانجە ستراتیژییەکان:-

١- هێنانەکایەی ژینگەیەکی یاسایی لە کەرتە بازرگانی و پیشەسازییەکان بە پێی پێوەرە نێودەوڵەتییەکان.

٢- بەرزکردنەوەی توانا مرۆییەکان لە بوارەکانی بازرگانی و پیشەسازی بە شێوازێکی سەردەمی و پەرەپێدانی بەردەوام.

٣- ئامادەکردنی ژێرخانێکی بازرگانی و پیشەسازی بەرفراوان و بەردەوام.

٤- رێکخستنی چالاکییە بازرگانییەکان و پاڵپشتی لە پەیوەندییە بازرگانییە دەرەکییەکان.

٥- بەشداریکردن لە جێبەجێکردنی سیاسەتی ئاسایشی خۆراك بە پێی ستراتیژیەتی هەرێم.

سیاسەتەکان

((سیاسەتی ئامانجی یەکەم))

هێنانەکایەی ژینگەیەکی یاسایی لە کەرتە بازرگانی و پیشەسازییەکان بە پێی پێوەرە نێودەوڵەتییەکان

1-1 کارکردن بۆ دارِشتن یان هەمووارکردنی یاساکانی پەیوەندیدار بە بازرگانی و پیشەسازی کە بگونجێت لەگەڵ ئاراستەی ئابووری ئیستای هەرێم

1-2 هێنانەکایەی بنەمایەکی یاسایی بۆ پاراستنی مافی کرێکاران لە کەرتی تایبەت.

((سیاسەتی ئامانجی دووەم))

بەرزکردنەوەی توانا مرۆییەکان لە بوارەکانی بازرگانی و پیشەسازی بە شێوازێکی سەردەمی و پەرەپێدانی بەردەوام

2-1 بەرزکردنەوەی لێهاتوویی فەرمانبەران لە دامەزراوە بازرگانی و پیشەسازی یەکان بەمەبەستی باشترکردنی ئاستی پێشکەشکردنی خزمەتگوزاری بۆ هاوولاتیان.

2-2 بەرزکردنەوەی ئاستی لێهاتوویی تەکنیکی فەرمانبەران لە کارگەکان و کۆمپانیا ناوخۆییەکان.

((سیاسەتی ئامانجی سێیەم))

ئامادەکردنی ژێرخانێکی بازرگانی و پیشەسازی بەرفراوان و بەردەوام

3-1 سوودوەرگرتن بە شێوەیەکی باش لە سەرچاوە سروشتی یەکانی هەرێمی کوردستان.

3-2 دانانی پلانێك بۆ گەشەپێدان و پەرەپێدانی کەرتە جۆراوجۆرەکانی پیشەسازی.

3-3 دابینکردنی دەرفەتی کار لە کەرتە بازرگانی و پیشەسازی یەکان.

3-4 رِەخساندنی ژێرخانێکی گشتگیر و گونجاو بۆ وەبەرهێنان.

٣-٥ هێنانەکایەی داتابەیسی (بازرگانی و پیشەسازی) بۆ گەیاندنی بەلایەنی پەیوەندیدار بەشێوەیەکی ئاسان.

٣-٦ رێکخستن و بەڕێوەبردنی کارە بازرگانی یەکان لەلایەن کەسانێکی شارەزا لەم بوارەدا.

٣-٧ دانانی ئاراستەیەکی پێناسەی گومرگی کراوە و کەم کردنەوەی جیاکارییەکان.

٣-٨ بەهێزکردنی ڕۆڵی دەزگاکانی پێوانەسازی و کۆنترۆڵی جۆری.

٣-٩ پێشخستنی هۆکارەکان بۆ زیادکردنی هەناردە و پاڵپشتی کردن لە هەناردەکاران.

٣-١٠ دامەزراندنی ناوچە ئابوورییە تایبەتییەکان.

٣-١١ بەهێزکردن و زیادکردنی توانای کێبڕکێ بۆ بەرهەمە خۆماڵیەکان.

٣-١٢ بەتایبەتکردنی دامەزراوە بازرگانی و بەرهەمهێنەرەکانی پەیوەندیدار بە وەزارەت.

٣-١٣ دانانی رەوتێکی نوێ بۆ تۆمارکردنی کۆمپانیاکان بە شێوازێکی سەردەم.

((سیاسەتی ئامانجی چوارەم))

ڕێکخستنی چالاکییە بازرگانی یەکان و پاڵپشتی لە پەیوەندییە بازرگانییە دەرەکییەکان

٤-١ دامەزراندنی کۆمپانیا هاوپشکی یەکان.

٤-٢ هەڵسان بە ئەنجامدانی ڕێکەوتن نامەی بازرگانی لەگەڵ وولاتانی بیانی.

٤-٣ بەکارخستنی هۆکارە سەردەمی یەکان لە وەبازارخستن.

٤-٤ کاراکردنی ڕۆڵی بازاڕی پشکە دارایی یەکان (بۆرصە).

((سیاسەتی ئامانجی پێنجەم))

بەشداری کردن لە جێبەجێ کردنی سیاسەتی ئاسایشی خۆراك بە پێی ستراتیژیەتی هەرێم

٥-١ دابینکردنی توانای عەمبارکردنی کەلوپەلی خۆراکی ستراتیژی.

٥-٢ عەمبارکردنی ئەو کەلوپەلانەی کە خێرا تێکدەچن.

بەشی دووەم :

بەرنامەکان وسیاسەتەکانی پەیوەندیدار بە ئامانجی یەکەم

هێنانەکایەی ژینگەیەکی یاسایی لە کەرتە بازرگانی و پیشەسازییەکان بە پێی پێوەرە نێودەوڵەتییەکان.

١) كاركردن بۆ داڕشتن یان هەمواركردنی یاساكانی پەیوەندیدار بە بازرگانی و پیشەسازی كە بگونجێت لەگەڵ ئاراستەی ئابووری ئیستای هەرێم.

زۆربەی یاسا رێنماییەكانی پەیوەندیدار بە چالاكییە بازرگانییەكان و پیشەسازییەكان كە لە ساڵانی رابردوو دارێژراوە لەگەڵ ئاراستەی ئێستای ئابووری ناگونجێت و دەبێت دابرێژرێت یان هەموار بكرێت بەجۆرێك بگونجێت لەگەڵ ئاراستەی ئابووری ئیستا .

١-١ یاسای ناوچە پیشەسازی رێكخراوەكان

بۆ ئامادەكردنی زەوی و ژێرخانی پێویست بۆ دامەزراندنی ناوچەپیشەسازییەكان و پەرەپێدانیان .

١-٢ یاسای پاراستنی بەرهەمی خۆماڵی

بۆ پاراستنی بەرهەمی خۆماڵی و گەشەپێدانی لە ڕێگای دیاریكردن ، راست كردنەوە ، چەسپاندن و چاودێری نرخی هەمووجۆرە كەل وپەل و خزمەتگوزاری هاوردە و هاوسەنگ كردنی نرخ وچۆنییەتیان لەگەڵ بەرهەمی خۆمالی ئەم یاسایە دەبێت هەندێك رێككارە یاساییەكان وەكو شكاندنی نرخ لە بازاڕ (اغراق) دڵنیایی پیشەسازی لە خۆ بگرێتەوە .

١-٣ یاسای بریكار و نوێنەرە بازرگانی و پیشەسازییەكان

بەمەبەستی دانانی مەرجەكان و رێككارە یاساییەكان بۆ وەرگرتنی بریكار و نوێنەرایەتی لە چالاكییەكانی بازرگانی و پیشەسازی .

١-٤ یاسای پێشانگا بازرگانییەكان

یاسای پێویست بۆ دامەزراندن ، بەرێوەبردن و چۆنییەتی بەشداری كردن لە پێشانگا بازرگانییەكان .

١-٥ یاسای نیشانە بازرگانییەكان

بۆ پاراستنی مافی وەبەرهێنەر و بازرگانەكان لە ڕێگای تۆماركردنی نیشانە بازرگانییەكان .

١-٦ یاسای تۆماركردنی داهێنان و نموونە پیشەسازییەكان

بۆ پاراستنی مافی داهێنەر وە بەرهەمی نوێ ی پیشەسازی .

١-٧ یاسای بازرگانی

بۆ پێناسەی بنەماكانی پەیوەندیدار بە ئالۆگۆڕە بازرگانییەكان و داڕشتنی ڕێككارەكانی تایبەتی پەیوەندیدار بە چالاكییە بازرگانییەكان .

١-٨ یاسای هاوردە و هەناردە

بەمەبەستی ڕێکخستنی مەرجەکانی پێویست بۆ پێدانی مۆلەت بۆ هاوردە و هەناردە و شێوازی دیاریکردنی باجەکانی پەیوەندیدار و چۆنییەتی پێشکەش کردنی خزمەتگوزاری بۆ ئاسان کردنی پرۆسەی هاوردەکردن و هەناردەکردن .

١-٩ یاسای کێبڕکێ و ڕێگرتن لە قۆرخ کردن

بۆ دڵنیابوون لە ئازادبوونی کێبڕکێ و ڕێگەگرتن لە قۆرخ کردنی کەل و پەل لە بازاڕ .

١-١٠ یاسای ناوچە ئابووریە تایبەتەکان

بۆ دامەزراندن ، بەڕێوەبردن و جۆری چالاکییەکان و مەرجەکانی پەیوەندیدار بە ناوچە ئابوورییە تایبەتەکان وەکو ناوچەی بازرگانی ئازاد ، ناوچەی پیشەسازی ئازاد ، ناوچەی خزمەتگوزاری ئازاد و ... هتد .

١-١١ یاسای بازاڕی کاغەزە داراییەکان

بۆ دانانی چۆنییەتی بەڕێوەبردن و مەرجەکانی پێویست بۆ بەشداری کردنی دامەزراوە ئابوورییەکان لەم بازاڕەدا .

٢) هێنانەکایەی بنەمایەکی یاسایی بۆ پاراستنی مافی کرێکاران لە کەرتی تایبەت.

داڕشتن یان هەموارکردنی کۆمەڵە یاسایەك هەتا بتوانێت هاندەری هێزی کار بێت بۆ کارکردن لە دامەزراوەکانی کەرتی تایبەت لە ڕێگای باشتر کردنی بژێوی ژیانی کرێکارانی کەرتی تایبەت و پاراستنی مافەکانیان و داهاتوویان .

٢-١ یاسای دڵنیایی تەندروستی

٢-٢ یاسای دەستەبەری کۆمەڵایەتی

٢-٣ یاسای سەندیکاکان

٢-٤ یاسای کار

بەشی سێیەم :

بەرنامەکان وسیاسەتەکانی پەیوەندیدار بە ئاما نجی دووەم

بەرزکردنەوەی توانا مرۆییەکان لە بوارەکانی بازرگانی و پیشەسازی بە شێوازێکی سەردەمی و پەرە پێدانی بەردەوام.

١) بەرزکردنەوەی لێهاتوویی فەرمانبەران لە دامەزراوە بازرگانی و پیشەسازی یەکان بەمەبەستی باشترکردنی ئاستی پێشکەش کردنی خزمەتگوزاری بۆ هاووڵاتیان.

١- پێداچوونەوەی ئەرکەکانی وەزارەت بەشێوەیەك کە بگونجێت لەگەڵ ئەم پلانە پێشنیار کراوە .

بۆ جێ بە جێ کردنی ئەم پلانە بە باشترین شێوە ، پێویستە گۆڕانکاری لە ئەرکەکانی وەزارەت بکرێت .

١-١ هەموارکردنی هەرەمی کارگێری وەزارەت بە گوێرەی ئەم پلانە پێشنیار کراوە و دیارکردنی ڕاژەی فەرمانبەران و پێناسەی کار بۆ هەر یەکێکیان .

٢- دانانی بەرنامەی ڕاهێنانی پێویست بۆ بەرزکردنەوەی ئاستی لێهاتوویی فەرمانبەران و کرێکارانی کەرتی حکومی و کەرتی تایبەت.

١-٢ دانانی بەرنامەی ڕاهێنانی پێویست بۆ فەرمانبەرانی کەرتی میری لە بوارە گشتی یەکان

٢-١-١ کارگێری

٢-١-٢ ژمێریاری

٢-١-٣ ووردبینی

٢-١-٤ یاسایی

٢-١-٥ ئامار

٢-١-٦ بوارەکانی تر (کۆمپیوتر ، زمان ، پەیوەندیە گشتیەکان و ... هتد)

٢-٢ دانانی بەرنامەی ڕاهێنانی پێویست بۆ فەرمانبەرانی کەرتی میری لە بوارە تایبەتی یەکان

بەرزکردنەوەی ئاستی پسپۆری فەرمانبەرانی کەرتی حکومی لەم بوارانەی خوارەوە .

٢-٢-١ پێوەرە نێودەوڵەتی یەکان.

ئاشنا بوون لەگەڵ پێوەرە نێودەوڵەتیەکان کە بۆ هەڵسەگاندنی بارودۆخی ئابووری بە گشتی و بارودۆخی بازرگانی وپیشەسازی بەتایبەت بەکاردێت بۆ نموونە ISIC[١] ، GDP ، CIPI[٢] , CPCpro[٣] . PPP[٤] ، MVA[٥]

٢-٢-٢ یاسا ورێنمایی یە ناوخۆییەکان پەیرەو کراو لە هەرێم .

٢-٢-٣ چۆنییەتی توێژینەوە و بەدواداچوونی پڕۆژەکان.

٢-٢-٤ بابەتەکانی بازرگانی دەرەوە وەکو INCOTERMS[6] ، LC[٧] ، Proforma Invoice[٨] و ..... هتد

پێناسەی بنەماکان و زاراوانەی کە بە کارهاتوون لە ئالۆگۆڕی بازرگانی دەرەوە و چۆنییەتی بەکار هێنانیان .

٢-٢-٥ گومرگ و پێناسەکانی.

٢-٢-٦ رێکخراوی بازرگانی نێودەوڵەتی WTO[٩]

٢-٢-٧ رێنماییە بانکی یەکان.

٢-٣ دانانی بەرنامەی ڕاهێنانی پێویست بۆ فەرمانبەران و کرێکارانی کەرتی تایبەت لە بوارە جۆراوجۆرەکاندا.

بەرزکردنەوەی ئاستی پسپۆری بۆ فەرمانبەران وکرێکارانی کەرتی تایبەت بۆ تێپەڕاندنی کارەکانیان بە شێوەیەکی سەردەم .

٢-٣-١ بەڕێوەبردنی پڕۆژە.

---

[1] : *پۆلینی نیودەولەتی بۆ چالاکییە پیشەسازییەکان* (International Standard for Industrial Classification)

[2] : *پێوەری کێبڕکێ لە کردەوەی پیشەسازی* (Competitive Industrial Performance Index)

[3] : *پۆلینی کاتی بۆ بەرهەمە سەرەکییەکان* (Provisional Central Products Classification)

[4] : *هاوکێش کردنی توانای کڕین* (Purchasing Power Parity)

[5] : *بەهای سەربار لە بەرهەم هێنان* (Manufacturing Value Added)

[6] : *زاراوەکانی بازرگانی نیودەولەتی* (International Commerce Terms)

[7] : (Letter of Credit) *بە ئەستۆگرتنی سەرف کردنی پارەیەکی دیاریکراو لەلایەن بەنك بە گوێرەی بەلگەیەکی فەرمی لە سەر داواکاری کڕیار بە مەبەستی دلنیاکردنی فروشیار لە ولاتیکی تر بۆ وەرگرتنی پارەکەی پاش جێبەجی کردنی مەرجەکانی دەست نیشان کراو لە گرێبەستی نێوانیان*

[8] : *بەلگەیەك لەلایەن فروشیار دەدرێتە کڕیار و تایبەتمەندییەکان ، بەها ، مەرجەکانی فروشتنی کەل و پەل تێدا دیارکراوە و بنەمای دەرکردنی LC لەلایەن بەنکە*

[9] : *رێکخراوی بازرگانی جیهانی* (World Trade Organization)

٢-٣-٢ داتا و زانیاری یەکان.

(چۆنیەتی کۆکردنەوە ، داخل کردنی ئەلیکترونی ، توێژینەوە و شیکردنەوە)

٢-٣-٣ بازاڕکاری و وەبازاڕخستن.

٢-٣-٤ ئاراستەکانی بازرگانی نێودەوڵەتی.

ئاشنا بوون لەگەڵ ئاراستەکانی بازرگانی نێودەوڵەتی وەکو (GATT[١] ، INCOTERMS ، ETS[2] و ... هتد)

٢-٣-٥ ئاراستەکانی گواستنەوەی نێودەوڵەتی.

٢-٣-٦ سودوەرگرتن بەشێوەیەکی ئابووریانە لە ووزە.

٢-٣-٧ پاراستنی ژینگە.

٢-٣-٨ کێبڕکێ.

٢-٣-٩ هاوردە و هەناردە.

ئاشنا بوون بەزاراوەکانی بە کارهێنراو و ڕێگا وشێوازەکانی هاوردەکردن وهەناردەکردن و یاسا و ڕێنماییەکانی پەیوەندیدار

٢-٣-١٠ ڕێککارە یاساییە ناوخۆییەکانی پەیڕەو کراو لە هەرێم .

٢-٣-١١ پاراستنی پیشەیی.

٣- هەماهەنگی لەگەڵ لایەنی پەیوەندیدار بۆ جێبەجی کردنی بەرنامەکانی ڕاهێنان

دانانی پلانی پێویست وبەرنامەکانی ڕاهێنان بە هەماهەنگی لەگەڵ لایەنی ڕاهێنەر .

٣-١ وەزارەتی پلان دانان.

٣-٢ وەزارەتە پەیوەندیدارەکان.

٣-٣ ڕێکخراوە ناحکومییەکان (NGO , UNIDO , AGAF)

٣-٤ ژوورە بازرگانی و پیشەسازییەکانی هەرێم

---

[1]: *ڕەزامەندی گشتی لە سەر پێناسە گومرکییەکان و بازرگانی* (General Agreement on Tariffs and Trade)

[2]: *سیستەمی بازرگانی ئەورووپی* (European Trade System)

٤- دابینکردنی کورسی خوێندن لە ناوەوە و دەرەوەی وڵات و ڕەخساندنی دەرفەتی زانستی بۆ فەرمانبەرانی وەزارەت

٤-١ سود وەرگرتن لە ڕێکەوتن نامەکانی نێودەوڵەتی.

بو دابین کردنی دەرفەتی خوێندن وخولانی فێربوون لە بوارەکانی پیشەسازی وبازرگانی .

٤-٢ هەمانگی لەگەڵ وەزارەتی خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستی.

بەمەبەستی دابین کردنی کورسی خوێندن لە دەرەوەی وڵات ولە زانکۆکانی باوەرپێکراو بۆ بەرزکردنی ئاستی لێهاتوویی فەرمانبەران لە بوارەکانی پێویست .

٢) بەرزکردنەوەی ئاستی لێهاتوویی تەکنیکی فەرمانبەران لە کارگەکان و کۆمپانیا ناوخۆییەکان.

ئامانجی سەرەکی ئەم سیاسەتە پێگەیاندنی هێزی کاری پێویستە بۆ کارگەکانی پیشەسازی وکۆمپانیا بازرگانییەکان کە گونجاوبێت لەگەڵ ئاستی تەکنۆلۆژی و زانستی ئەم سەردەمە وبتوانێت لە تەکنۆلۆژیا سوود وەربگرێت بەمەبەستی بەکارهینانی ئامێرەکانی پێشکەوتوو و بەرێوەبردنی ئالوگۆڕی بازرگانی .

١-ڕێکخستنی تایبەتمەندییەکانی هێزی کار بەپێی ڕادەی لێهاتوویی و ئاستی خوێندەواری لە کەرتی تایبەت.

کۆکردنەوەی زانیاری پێویست لە بوارەکانی ژمارەی هێزی کار ، جۆری پسپۆری ، ڕادەی لێهاتوویی ، ئاستی خوێندەواری ، ڕەگەز ، تەمەن وزانیاریەکانی گشتی لە ڕێگای ڕوپێوی مەیدانی کارگەکان وکۆمپانیەکان لە پارێزگاکانی هەرێمی کوردستان .

١-١ : ڕوپێوی هێزی کار لە کارگەکانی کەرتی تایبەت لە پارێزگاکانی هەرێمی کوردستان .

١-٢ : ڕوپێوی هێزی کار لە کۆمپانیا بازرگانییەکان لە پارێزگاکانی هەرێمی کوردستان .

٢- دیاریکردنی هێزی کاری پێویست لە کەرتەکانی بازرگانی و پیشەسازی .

دیاریکردنی هێزی کاری پێویست بە گوێرەی پسپۆری ، ڕادەی لێهاتوویی وئاستی خوێندەواری بە پێی پلانی گەشەپێدانی کەرتە پیشەسازییەکان وبوارە بازرگانییەکان لە ماوەیەکی دیاریکراو .

٢-١ : پیشەسازی

٢-٢ : بازرگانی

٣- هەماهەنگی کردن لەگەڵ ناوەندەکانی ڕاهێنان بۆ دانانی بەرنامەکانی ئامادەکردنی هێزی کار بە مەبەستی پڕکردنەوەی پێداویستییەکانی کەرتی بازرگانی و پیشەسازی.

هەماهەنگی کردن لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەکان بۆ پێ گەیاندنی هێزی کاری شارەزا لە بوارەکانی بازرگانی وپیشەسازی بە پێی ئەنجامەکانی بەرنامەکانی خالی (١، ٢) ئەم سیاسەتە .

٣-١: هەماهەنگی کردن لەگەڵ وەزارەتی پەروەردە بۆ دانانی بەرنامەی پێویست لە ئامادەییە پیشەییەکان.

بۆ هەموارکردنی بەرنامەکانی خویندن لە ئامادەپیشەسازییەکان بە پیێ جۆری پسپۆری پێویست لەڕادەی پسپۆری سەرەتایی ونزم کە لە پلانی گەشەپیدانی پیشەسازی وبازرگانی دیار کراوە .

٣-٢: هەماهەنگی کردن لەگەڵ وەزارەتی خوێندنی بالاّ و توێژینەوەی زانستی بۆ دانانی بەرنامەی پێویست لە کۆلێژ و پەیمانگاکان.

بەمەبەستی هەموارکردنی بەرنامەکانی خوێندن بۆ پێ گەیاندنی هێزی کار لە پسپۆری تەکنیککار ، ئەندازیار ودەرچوویی کارگێری ، دارایی وبازرگانی کە بتوانێت بۆشایی ئێستای هێزی کار لەم ئاستە پربکەنەوە و بەپێی پلانی گەشەپیدانی پیشەسازی وبازرگانی .

٣-٣: هەماهەنگی کردن لەگەڵ وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەلاّیەتی بۆ دانانی خولەکانی پێویست لە ناوەندەکانی ڕاهێنانی پیشەیی.

بەمەبەستی پێگەیاندنی کرێکاری پێویست بۆکارگەکانی پیشەسازی وخزمەتگوزاری پیشەییەکان بە پێی جۆری پسپۆری پێویست ولەڕادەی پسپۆری نزم هەتا مامناوەندی بە پێی پلانی گەشەپیدانی پیشەسازی .

٤- دروستکردن و پەرەپێدانی ناوەندەکانی ڕاهێنان بۆ فەمانبەران و کرێکارانی پیشەسازی.

٤-١: دروستکردنی ناوەندێکی پسپۆڕی لەبوارە تایبەتەکان بۆ ڕاهێنانی کرێکار لە پیشەسازی.

بۆ بەرزکردنی ئاستی لێهاتویی کرێکارانی کارگەکانی پیشەسازی وخزمەتگوزاری پیشەییەکان بەپێی پسپۆری پێویست بە مەبەستی بەکارهینانی ئامێرەکانی پیشکەوتوو وسوود وەرگرتن لە تەکنۆلۆژیای سەردەم وبەرزکردنی ڕادەیی پسپۆریان لە ڕێگای دانانی خولانی فێربوون لە بوارەکانی پەیوندیدار بە پیشەسازی .

٤-٢: هەماهەنگی کردن لەگەڵ وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەلاّیەتی بۆ پەرەپێدانی ناوەندەکانی ڕاهێنان.

بەمەبەستی پێگەیاندنی هێزی کار پێویست بۆ کارگەکانی پیشەسازی وخزمەتگوزاری پیشەییەکان بە پێی پسپۆری پێویست لە ڕادەی پسپۆری نزم هەتا مامناوەندی ، تاقیکردنەوەی کرێکاران وپێدانی بڕوانامەی لێهاتویی بە پێی ڕادەیی پسپۆری پێ یان .

٤-٣ : هەماهەنگی کردن لەگەڵ وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی بۆ دابینکردنی پسپۆڕ لە ناوەندەکان.

بەمەبەستی پێ گەیاندنی ڕاهێنەری پێویست بۆ ناوەندەکانی پێ گەیاندنی هێزی کار بۆ کەرتی پیشەسازی و بازرگانی .

٤-٤ : هەماهەنگی کردن لەگەڵ لایەنە ناحکومییەکانی پسپۆڕ لە پیشەسازی .

سوود وەرگرتن لە پسپۆرانی کارگەکانی کەرتی تایبەت وە پسپۆرانی ڕێکخراوە ناحکومییەکان بۆ دابین کردنی ڕاهێنەر بۆ دانانی خولانی فێربوون لە بابەتە پسپۆرییەکانی پێویست .

٤-٥ : هەماهەنگی کردن لەگەڵ یەکێتییەکان و ژوورە بازرگانییەکان .

بەمەبەستی دانانی شێوازێك بۆ پێشکەش کردنی ئاسانکاری و یارمەتی بەشداربوان لە خولانی پێگەیاندنی هێزی کار و دابین کردنی شوێنی کار بۆیان .

٥- دانانی خولەکانی ڕاهێنان لە کارگەکانی کەرتی تایبەت.

٥-١ : دانانی خولەکانی تایبەت لە کارگەکان بۆ پێگەیاندنی کرێکارانی نوێ .

سوود وەرگرتن لە توانایی کارگەکان و کرێکارانی پسپۆریان بۆ پێ گەیاندنی هێزی کار لە ڕێگای کارکردن و فێربوونیان لەو کارگانە .

٥-٢ : دانانی خولەکانی ڕاهێنان بۆ بەرزکردنەوەی ئاستی کارکردن و لێهاتوویان .

دانانی خولانی فێربوون لە کارگەکان بۆ بەرز کردنی ئاستی کارکردن و لێهاتوویی کرێکارانی ئەو کارگانە بە پێی ئەو پسپۆرییانەی کە پێویستن .

بەشی چوارەم :

بەرنامەکان وسیاسەتەکانی پەیوەندیدار بە ئامانجی سێیەم

ئامادەکردنی ژێرخانێکی بازرگانی و پیشەسازی بەرفراوان و بەردەوام

١) سوودوەرگرتن بە باشترین شێوە لە سەرچاوە سروشتی یەکانی هەرێمی کوردستان.

سوودوەرگرتن لە کەرەستەی خاوی هەبوو لە هەرێم و چۆنییەتی بەکارهێنانیان لە بوارەکانی جۆراوجۆری پیشەسازی .

١-١: ڕوپێوی مەیدانی بۆ کەرەستەی خاوی سروشتی.

کۆکردنەوەی زانیارییەکانی پێویست لە کەرەستەی خاوی سروشتی هەبوو لە هەرێمی کوردستان ، دیاری کردنی تایبەتمەندیەکان و شێوازی سوود وەرگرتن لێ یان لە ڕێگای ڕوپێوی مەیدانی و وەرگرتنی زانیارییەکانی پێویست لە مەسحی جیۆلۆجی و وەزارەتی کشتوکاڵ .

١-٢: ئامادەکردنی ئەتڵەسی کەرەستەی خاو لە هەرێم .

ئامادە کردنی سێ ئەتڵەسی جیاواز لە بوارەکانی کەرەستەی خاوی کانزایی ، کشتوکاڵی و دارستانی و دیارکردنی شوێنی دۆزینەوەیان وبڕی یەدەگی هەبوو .

١-٣: دەستنیشانکردنی ئەو کەرەستە خاوانەی کە سودیان لێ وەردەگیرێت و کارکردن بۆ پەرەپێدانیان .

پێناسە کردنی ئەو کەرەستە خاوە سروشتیانەی کە لە پیشەسازی سوودیان لێ وەردەگیرێت و کارکردن بۆ فراوانکردنی چۆنییەتی بەکارهێنانیان .

١-٤: دانانی بەرنامە بۆ سودوەرگرتن لەو کەرەستەخاوانەی کە تاکو ئێستا بەکارنەهێنراون .

دیاریکردنی شێوازی سوود وەرگرتن لەو کەرەستە خاوانە کە تا ئێستا بەکار نەهێنراون و دانانی پلان بۆ دامەزراندنی کارگەکانی پیشەسازی بۆ سوود وەرگرتن لێ یان .

١-٥: ڕێگەگرتن لە هەناردەکردنی کەرەستەی خاو بەپێی توانا .

کارکردن بۆ دامەزراندنی کارگەکانی پیشەسازی بۆ زیادکردنی بەهای سەربار و هەناردەکردنیان بۆ بازاڕی ناوخۆ و دەرەوە .

٢) دانانی پلان بۆ گەشەپێدان و پەرەپێدانی کەرتە جۆراوجۆرەکانی پیشەسازی

٢-١: دانانی پلان بۆ گەشەپێدان و پەرەپێدانی پیشەسازی خۆراك

بە پێی خشتەی (٢) لە بەشی (٨)ی ئەم پلانە ، لە کۆتایی ساڵی ٢٠١١ بڕی بەرهەمی کارگەکانی پیشەسازی خۆراك لە هەرێمی کوردستان توانیویانە نزیکەی ٤٥٪ پێداویستیەکانی هەرێمی دابین کردووە. ئامانجی سەرەکی پلانی گەشەپێدان و پەرەپێدانی ئەم کەرتە ، دانانی بەرنامەکانی پێویستە بۆ دابین کردنی ٧٠٪ پێداویستیەکانی هەرێم بۆ بەرهەمە خۆراکییەکان لە کۆتایی ساڵی ٢٠٢٠.

٢-٢: دانانی پلان بۆ گەشەپێدان و پەرەپێدانی پیشەسازی بینا

بە پێی خشتەی (٣) لە بەشی (٨)ی ئەم پلانە ، لە کۆتایی ساڵی ٢٠١١ بڕی بەرهەمی کارگەکانی بیناسازی لە هەرێمی کوردستان توانیویانە نزیکەی ٦٥٪ پێداویستیەکانی هەرێم بۆ کەرەستەی خاوی بیناسازی دابین بکەن. ئامانجی سەرەکی پلانی گەشەپێدان و پەرەپێدانی ئەم کەرتە ، دانانی بەرنامەکانی پێویستە بۆ دابین کردنی ٨٥٪ پێداویستیەکانی هەرێم بۆ ئەم جۆرە بەرهەمانە لە کۆتایی ساڵی ٢٠٢٠.

٢-٣: دانانی پلان بۆ گەشەپێدان و پەرەپێدانی پیشەسازی کیمیاوی

بە پێی خشتەی (٤) لە بەشی (٨)ی ئەم پلانە ، لە کۆتایی ساڵی ٢٠١١ بڕی بەرهەمی کارگەکانی بەرهەم هێنانی مەوادی کیمیاوی لە هەرێمی کوردستان توانیویانە کەمتر لە ١٥٪ پێداویستیەکانی هەرێم بۆ ئەم جۆرە بەرهەمانە دابین بکەن. ئامانجی سەرەکی پلانی گەشەپێدان و پەرەپێدانی ئەم کەرتە ، دانانی بەرنامەکانی پێویستە بۆ دابین کردنی ٤٥٪ پێداویستیەکانی هەرێم بۆ بەرهەمە کیمیاوییەکان لە کۆتایی ساڵی ٢٠٢٠.

٢-٤: دانانی پلان بۆ گەشەپێدان و پەرەپێدانی پیشەسازی کاغەز

بە پێی خشتەی (٥) لە بەشی (٨)ی ئەم پلانە ، لە کۆتایی ساڵی ٢٠١١ بڕی بەرهەمی کارگەکانی پەیوەندیدار بە پیشەسازی کاغەز لە هەرێمی کوردستان توانیویانە نزیکەی ٢٥٪ پێداویستیەکانی هەرێم بۆ ئەم جۆرە بەرهەمانە دابین بکەن. ئامانجی سەرەکی پلانی گەشەپێدان و پەرەپێدانی ئەم کەرتە ، دانانی بەرنامەکانی پێویستە بۆ دابین کردنی ٥٥٪ پێداویستیەکانی هەرێم بۆ بەرهەمە کاغەزییەکان لە کۆتایی ساڵی ٢٠٢٠.

٢-٥: دانانی پلان بۆ گەشەپێدان و پەرەپێدانی پیشەسازی فلزییەکان

بە پێی خشتەی (٦) لە بەشی (٨)ی ئەم پلانە ، لە کۆتایی ساڵی ٢٠١١ بڕی بەرهەمی کارگەکانی پەیوەندیدار بە پیشەسازی فلزییەکان لە هەرێمی کوردستان توانیویانە نزیکەی ٤٠٪ پێداویستیەکانی هەرێم بۆ ئەم جۆرە بەرهەمانە دابین بکەن. ئامانجی سەرەکی پلانی گەشەپێدان و پەرەپێدانی ئەم کەرتە ، دانانی بەرنامەکانی پێویستە بۆ دابین کردنی ٦٥٪ پێداویستیەکانی هەرێم بۆ بەرهەمە فلزییەکان لە کۆتایی ساڵی ٢٠٢٠.

٢-٦: دانانی پلان بۆ گەشەپێدان و پەرەپێدانی پیشەسازی پلاستیکییەکان

بە پێی خشتەی (٧) لە بەشی (٨)ی ئەم پلانە ، لە کۆتایی ساڵی ٢٠١١ بڕی بەرهەمی کارگەکانی پەیوەندیدار بە پیشەسازی پلاستیکییەکان ٤٥٪ لە هەرێمی کوردستان توانیویانە نزیکەی پێداویستیەکانی هەرێم بۆ ئەم جۆرە بەرهەمانە دابین بکەن. ئامانجی سەرەکی پلانی گەشەپێدان و پەرەپێدانی ئەم کەرتە ، دانانی بەرنامەکانی پێویستە بۆ دابین کردنی ٧٠٪ پێداویستیەکانی هەرێم بۆ بەرهەمە پلاستیکییەکان لە کۆتایی ساڵی ٢٠٢٠.

٢-٧: دانانی پلان بۆ گەشەپێدان و پەرەپێدانی پیشەسازییەکانی تر

دانانی پلان بۆ دامەزراندنی کارگەکانی پیشەسازی لە بوارەکانی پیشەسازی دووبارە بەکار هێنان ، پیشەسازی چاپ ، پیشەسازی ڕستن و چنین ... هتد .

٣) دابینکردنی دەرفەتی کار لە کەرتە بازرگانی و پیشەسازییەکان

٣-١: دانانی پلانی پێویست بۆ کەمکردنەوەی کرێکاری بیانی لە کەرتی پیشەسازی

لە ڕێگای پێ گەیاندنی هێزی کاری لێهاتوو لە پیشەسازی ، هاندانی هاووڵاتیان بۆ کارکردن لە کەرتی پیشەسازی لە ڕێگای دارشتنی یاساکانی پێویست بۆ بژێوی ژیانیان و دڵنیابوون لە داهاتوویان .

٣-٢: دانانی پلانی پێویست بۆ کەمکردنەوەی کرێکاری بیانی لە کەرتی بازرگانی

لە ڕێگای پێ گەیاندنی هێزی کاری لێهاتوو لە بازرگانی .

٣-٣: دانانى پلانێكى گشتگیر بۆ پاڵپشتى و پەرەپێدانى پیشەسازى دەستكردە ناوخۆییەكان

پەرەپێدانى پیشەسازییە دەست كردەكان كە لە بازاڕەكانى دەرەوە داواكاریان لە سەرە وەكو دروستكردنى مافوورى دەستكرد لە ڕێگاى دانانى خولانى تایبەت بۆ پێ گەیاندنى هێزى كار لەم بوارەدا ، یارمەتى دان لە ڕێگاى دابین كردنى ئامێر و ئامراز و كەرەستەى خاوى پێویست ، دۆزینەوەى بازاڕ لە ڕێگاى یارمەتیدان بۆ بەشدارى كردن لە پێشانگاكان و پێدانى قەرز و دابین كردنى پاڵپشتى دارایى بۆیان .

٣-٤: دانانى پلان بۆ پاڵپشتى و پەرەپێدانى چالاكییە پیشەییەكان

دیاریكردنى پێداویستیەكانى هەرێم لەم بوارەدا و پێ گەیاندنى هێزى كارى پێویست و پێدانى یارمەتى دارایى و قەرز بۆیان بۆ دامەزراندنى پرۆژەكان لەم بوارەدا .

٣-٥: دانانى پلان بۆ پاڵپشتى و دامەزراندنى پرۆژەى بازرگانى و پیشەسازى لە گوند و شارەدێكان

دیاریكردنى پرۆژەكانى بچووك بۆ گوند و شارەدێكان كە دەتوانن لەم شوێنانە دابمەزرێت و لە هێزى كار یان كەرەستەى خاوى ئەو ناوچانە سوود وەربگیرێت وە یان خزمەتگوزارى پێویست پێشكەشى دانیشتوان بكات . بۆ نموونە ، دانانى كارگەكانى بچووك بۆ ووشك كردنەوەى میوەجات و سەوزەوات ، كارگەكانى بچووكى بەرهەم هێنانى شیرەمەنییەكان وە ئامادەكردنى خەیارى سوێر و ترشى لە كەرتى پیشەسازى ، دامەزراندنى كارگەكانى بچووكى مافوورى دەستكرد لە كەرتى پیشەسازى دەستییەكان و دانانى پرۆژەكانى پیشەیى وەكو ئاسنگەرى ، دارتاشى ، چاككردەوەى كەل و پەلى كارەبایى لە كەرتى خزمەتگوزارى پیشەییەكان.

٤) ڕەخساندنى ژێرخانێكى گشتگیر و گونجاو بۆ وەبەرهێنان

٤-١: چاوپێخشاندن بە یاساى گەشەپێدانى پیشەسازى و هاوتاكردنى لەگەڵ یاساى وەبەرهێنانى هەرێم .

چاوپێخشاندن بە یاسا و ڕێنماییەكانى گەشەپێدانى پیشەسازى بە تایبەت نوێكردنەوە و هاوتا كردنى یاساكانى ژمارە ٢٠ لەساڵى ١٩٩١ و ژمارە ٢٥ لە ساڵى ١٩٩٨ و هەروەها ڕێنماییەكانى پەیوەندیدار بەم دوو یاسایە بە جۆرێك هاندانێك بێت بۆ ڕاكێشانى وەبەرهێنەر .

٤-٢: دانانى بنچینەو ڕێنمایى و هاوكۆلكەى پێویست بۆ دیاریكردنى ڕووبەرى زەوى لە پرۆژە پیشەسازییەكان

بۆ سوود وەرگرتن بە باشترین شێوە لە ڕووبەرى زەوى پێویست و یەكسان كردنى شێوازى تەرخان كردنى زەوى ، پێویستە ڕووبەرى زەوى پێویست بۆ هەرجورە چالاكییە پیشەسازییەكان بە پێى یەكەى بەرهەم و تواناى بەرهەمى ساڵانە دیارى بكرێت .

٤-٣: دیاریکردنی زەوی پێویست بۆ پرۆژە پیشەسازییەکان بەپێی پلانی گەشەپێدانی کەرتەکان .

دیاریکردنی زەوی پێویست بۆ هەریەك لە کەرتە پیشەسازییەکان بە پێی ئەنجامەکانی بەرنامەی ٤-٢ و سیاسەتی ٢ ی ئەم پلانە و چۆنییەتی دابین کردنی زەوی و ژێرخانی پێویست بە پێی بەرنامەیەکی ساڵانە .

٤-٤: دیاریکرنی ووزەی کارەبای پێویست بۆ پرۆژە پیشەسازییەکان بەپێی پلانی گەشەپێدانی کەرتەکان.

توێژینەوەی ووزەی کارەبای بەکار هاتوو لە پیشەسازی لە کۆتایی ساڵی ٢٠١٢ و دیاریکردنی ووزەی پێویست بە پێی پلانی گەشەپێدانی پیشەسازی لە سیاسەتی ٢ی ئەم پلانە و هەماهەنگی لەگەڵ وەزارتی کارەبا بۆ دابین کردنی ووزەی کارەبای پێویست بە پێی بەرنامەیەکی ساڵانە .

٤-٥: دیاریکردنی بڕی ئاوی پێویست بۆ پرۆژە پیشەسازییەکان بەپێی پلانی گەشەپێدانی کەرتەکان .

توێژینەوەی ئاوی بەکارهاتوو لە پیشەسازی لە ساڵی ٢٠١٢ و دیاریکردنی بڕی پێویست بە پێی پلانی گەشەپێدانی پیشەسازی لە سیاسەتی ٢ و هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی کشتوکاڵ وسەرچاوەکانی ئاو بۆ دابین کردنی ئاوی پێویست بە پێی بەرنامەیەکی ساڵانە .

٤-٦: دانانی ماستەرپلانێك بۆ دامەزراندنی ناوچەکانی پیشەسازی بەپێی پلانی گەشەپێدانی کەرتەکان .

ئەم ماستەر پلانە شوێنەکانی گونجاوە بۆ دامەزراندنی ناوچە پیشەسازییەکان و جۆریەتی کارگەکانی لە هەریەکێکیان بە پێی چالاکییەکان دیار دەکات و پێویستە ئەم ماستەر پلانە بە پێی توێژینەوەیەکی زانستی (ئەندازیاری پلانی شارستانی) ئەنجام بدرێت بە هەماهەنگی لەگەڵا پسپۆران بۆ دیاری کردنی ئاراستەی با و چۆنییەتی لە ناوبردن یان پاڵاوتنی پاشماوە پیشەسازییەکان .

٤-٧: دابینکردنی تۆڕی گواستنەوەو گەیاندنی سەردەمی بەپێی پێوەرە نێودەوڵەتییەکان .

هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی گواستنەوە و گەیاندن بۆ دابین کردنی تۆڕی ئەنتەرنێتی خێرا و تۆڕەکانی ڕاگەیاندن بە پێی پێداویستی بۆ هەریەك لە ناوچە پیشەسازییەکان .

٤-٨: دروستکردنی کۆگاو کۆگا ساردکەرەوەکان بە قەبارەی جۆراوجۆر لەگەڵ پێداویستییەکانیان لە ناوچە سنوورییەکان .

دروستکردنی کۆگا و کۆگای ساردکەرەوە بە مەبەستی پاراستنی کەل وپەلی هاوردە و هەناردە لە ماوەی تاقیکردنەوە و تێپەڕبوونی پرۆسەی دەرباز بوون .

٤-٩: دابینکرنی ئامێری کێش و ئامیری تیشکی ئیکس و ئاراستەی ئەلیکترۆنی بۆ بەڕێوەبردنی زانیارییەکان لە ناوچە سنوریەکان .

دابین کردنی ئامێرەکانی هەڵسەنگاندن و چاودێری لە خاڵە سنوورییەکان بە مەبەستی خێراکردنی پرۆسەی دەربازبوونی کەل وپەلی هاوردە و هەناردە وە دانانی ئاراستەی ئەلیکترۆنی بۆ داخڵ کردنی زانیارییەکانی پێویست لە بواری جۆریەتی و کێش وە وولاتی هەناردەکار و ناردراو بۆ هەر جۆرێ کەل وپەلی هاوردە و هەناردە.

٤-١٠ : دانانی تاقیگەکانی کۆنترۆڵی جۆری سەردەمی لەناوچە سنوریەکان .

دامەزراندنی تاقیگەکانی تاقیکردنەوەی کیمیاوی ، فیزیاوی و بایولۆجی لەسەر خاڵە سنوورییەکان بۆ تاقیکردنەوەی کەل وپەلی هاوردە و هەناردە و هەڵسەنگاندنیان لەگەڵ پێوانە ستانداردەکان بۆ بەخێراکردنی پرۆسەکانی دەربازبوونی کەل و پەل و کەم کردنی تێکچوو .

٤-١١ : دامەزراندنی کۆمپانیای دڵنیایی .

دامەزراندنی کۆمپانیای دڵنیایی نیشتمانی و جیهانی بۆ پاراستنی سەرمایەی بەرهەم هێنەر لە کاتی دامەزراندن و بەرهەم هێنان وە سەرمایەی هەناردەکاران و هاوردەکاران .

٤-١٢ : دامەزراندن و چالاککردنی ڕۆڵی بانکە بازرگانی و پیشەسازییەکان بۆ پاڵپشتی وەبەرهێنەر .

دامەزراندن و پەرەپێدانی ڕۆڵی بانکەکانی نیشتمانی و جیهانی لە پێدانی قەرزی پیشەسازی بۆ بەرهەم هێنەر و پاڵپشتی دارایی لە هەناردەکاران بۆ ئاسانکاری و هانداننیان .

٤-١٣ : چاوخشاندنەوە لە بەخشینە گومرگی و باجەکان.

هەموارکردنی یاساکان و دەرکردنی ڕێنماییەکانی پێویست بۆ لێخۆش بوون لە باجەکان وەکو باجی گومرك ، باجی دەرامەت و .... هتد بۆ وبەرهێنەرەکان وهەناردەکاران .

٤-١٤ : دامەزراندنی ناوەندی توێژینەوە و پەرەپێدان لە بوارەکانی پیشەسازی و بازرگانی.

ئەم ناوەندە لە وەزارەت دادەمەزرێت بە مەبەستی توێژینەوەی ئەو بابەتانە کە دەتوانرێت وەکو هۆکارێك بۆ بەرزکردنەوەی ئاستی تەکنیکی وپەرەپێدانی پیشەسازی بەکاربهێنرێت وهەروەها پاڵپشتی کردن ویارمەتیدانی کارگەکانی پیشەسازی وکۆمپانیا بازرگانیەکان بۆ سوودوەرگرتن لە تەکنۆلۆژیای سەردەم بۆ بەرزکردنی ئاستی کارامەییان و سوودوەرگرتن لە پسپۆران و کەسانی لێهاتووی خۆماڵی و بیانی .

٥) *هێنانەکایەی داتابەیسی (بازرگانی و پیشەسازی) بۆ گەیاندنی بەلایەنی پەیوەندیدار بەشێوەیەکی ئاسان*

ئەم سیاسەتە هەوڵ دەدات بۆ دانانی ئاراستەیەکی گونجاو بۆ کۆکردنەوەی داتا و ئامادەکردن و پاراستنی زانیارییەکانی پەیوەندیدار بە بازرگانی و پیشەسازی بە جۆرێك هەمووکەس بتوانێت لێی سوود وەربگرێت .

٥-١ : دانانی شێوازێکی گونجاو بۆ کۆکردنەوەی داتاکان.

داڕشتنی بەرنامەیەکی گونجاو و لە چوارچێوەی ئاراستەیەکی یەکگرتوو بۆ کۆکردنەوەی زانیاریەکان لە کارگەکان وکۆمپانیا بازرگانییەکان .

٥-٢ : دانانی پلانێك بۆ لێکۆڵینەوە و شیکردنەوەی داتاکان بە مەبەستی وەرگرتنی زانیاری پێویست.

دانانی ئاراستەیەکی گونجاو بۆ شیکردنەوەی داتاکان وئامادەکردنی زانیاری لەسەر بنەمای داتاکانی کۆکراو .

٥-٣ : دانانی پلانێکی گونجاو بۆ پەرەپێدانی ڕۆڵی سەنتەری زانیاری لە وەزارەت.

بەهێزکردنی ڕۆڵی سەنتەری زانیاری وەکو لایەنی بەرپرس بۆ کۆکردنەوەی هەموو راپۆرتەکان ، چالاکیەکان وزانیاریەکانی پەیوەندیدار بە وەزارەت وبەڕێوەبردنی ماڵپەری تەکنیکی وەزارەت و ..... هتد و هەناردنی راپۆرتەکانی شیکراو بۆ ناوەندی توێژینەوە و پەرەپێدان .

٥-٤ : هێنانەکایەی کەناڵە کردارییەکان بۆ بڵاوکردنەوەی زانیارییەکان.

هەماهەنگی کردن لەگەڵ میدیاکان ، دەزگاکانی راگەیاندن و لایەنەکانی راگەیاندنی گشتی بۆ بڵاوکردنەوەی زانیاریەکانی پەیوەندیدار بە بازرگانی وپیشەسازی .

٦) *ڕێکخستن و بەڕێوەبردنی کارە بازرگانی یەکان لەلایەن کەسانێکی شارەزا لەم بوارەدا .*

٦-١ : پێکهێنانی لیژنەیەکی پسپۆڕی هاوبەش لە کەرتی گشتی و تایبەتی و لایەنی پەیوەندیدار بەمەبەستی دەرکردنی ڕێنماییەکانی تایبەت بە بەڕێوەبردن و هەر کارێك لە کارە بازرگانییەکان بەپێی پسپۆڕییەکان.

ئەرکی سەرەکی ئەم لیژنەیە بریتیە لە دیاریکردنی ئەو تایبەتمەندییە پسپۆریانەی کە پێویستن بۆجیّبەجیّکردنی هەریەك لە کارە بازرگانییەکان (هاوردە ، هەناردە ، جۆری کۆمپانیاکان و ...... هتد) لە بۆ ئەوەی کارەکان بە باشترین شێوە ئەنجام بدرێت وهەر بازرگانێك لە بوارێك کار بکات کە لێی پسپۆر و لێهاتوو بێت .

٦-٢: پێکهێنانی لیژنەیەکی پسپۆڕ بۆ ڕێکخستن و گونجاندنی ڕێنماییەکان و ڕێگاکانی جێبەجێ کردنیان بەپێی سیاسەتی بازرگانی.

بۆ هاوتاکردن وڕێکخستنی ئەو ڕێنماییانە کە بەمەبەستی جێبەجێکردنی چالاکییە بازرگانییەکان لەلایەن دامەزراوە حکومیە جۆراوجۆرەکان دەردەچێت وەکو خۆشبوون لە باجەکان ، پێناسەی گومرگی ئامێرو ئامراز، مۆڵەتی هەناردە و هاوردە ،جیاکارییەکان و .....هتد .

٧) دانانی ئاراستەیەکی پێناسەی گومرگی کراوە و کەم کردنەوەی جیاکارییەکان

بۆ ڕێکخستنی چالاکییە بازرگانییەکان پێویستە ئاراستەیەکی ڕوون بۆ دیاری کردنی پێناسە گومرگییەکان دابنرێت و هەوڵ بدرێت بۆ کەم کردنەوەی جیاکارییەکان .

٧-١: پێکهێنانی دەستەیەکی پسپۆڕی گومرگی لەلایەنە پەیوەندیدارەکان بۆ دانانی ئاراستەیەکی گومرگی و پێناسەی گومرگی و نوێکردنەوەی بەپێی پێویست .

ئەم دەستەیە تاکە لایەنی بڕیاردەرە بۆ دەرکردنی ڕێنماییەکانی سەبارەت بە کارو باری گومرگ و دیاری کردنی پێناسەی گومرگی بۆ هەرجۆرە کەل و پەلێکی هاوردە و هەناردە .

٧-٢: پێکهێنانی لیژنەیەك لە دەستەی پسپۆڕی گومرگی بۆ دەستنیشانکردنی جیاکارییەکان و کارکردن بۆ کەمکردنیان .

ئەم لیژنەیە لەلایەن دەستەی پسپۆڕی گومرگی پێکدەهێنرێت بە مەبەستی تاوتوێکردن و دەست نیشانکردنی جیاکارییەکان بە پێی داواکارییەکانی دامەزراوە حکوومییەکان یان پێداویستی بازاڕ کاردەکەن بۆ ڕێکخستن و کەم کردنەوەی جیاکارییەکان و ڕێکخستنیان .

٨) بەهێزکردنی ڕۆڵی دەزگاکانی پێوانەسازی و کۆنترۆڵی جۆری

٨-١: دەست نیشان کردنی پێوانەستانداردەکانی پەسەندکراو لە هەرێم

پێوانە ستانداردەکانی عێراق کە لەلایەن دەستەی پێوانەسازی و کۆنترولی جۆری عێراق دارێژراوە زۆر کۆنن و ڕێکەوتی دارشتنیان دەگەریتەوە بۆ هشتاکانی سەدەی ڕابردوو. لەو ماوەیە هەتا ئیستا نویٚ نەکراون و لەگەڵ بەرەوپێچوونی تەکنۆلۆژی و بەرهەمە نوێیەکان هەموار نەکراون.

ئەم بەرنامەیە پێوانە ستانداردەکانی پەسەند کراو بۆ ئەو بەرهەمانە دیاردەکات کە تایبەتمەندییەکانیان لەگەڵ پێوانە ستانداردەکانی عێراق ناگۆنجیت بەلاّم هاوسەنگن لەگەڵ پێوانە ستانداردەکانی پەسەندکراو لە ئاستی جیهان دا.

ئەم جۆرە پێوانە ستانداردەکان لەلایەن دەستەی پێوانەسازی هەرێم و لایەنی پەیوەندیدار بە ستانداردەکە دیاری دەکرێت بە گوێرەی پێوانە ستانداردەکانی نێودەولەتیەکانی ناسراو وەکو EN[١] ، ASTM[٢] ، BS[٣] ، JIS[٤] و........هتد.

بۆ نموونە ، ئیستا لە هەرێمی کوردستان، چیمەنتۆ بە دوو تایبەتمەندی هاوسەنگ لەگەڵ پێوانەستانداردەکانی (EN 197-1 (CEM II/AL 42.5R وە BS12-96 42.5R بەرهەم دەهێنرێت. چیمەنتۆی هاوردە لە تورکیا بە پێی ستانداردەکانی BS 12-96 یان EN 197-1 بەرهەم هێنراوە و چیمەنتۆی هاوردە لە ئێران بە گوێرەی ستانداردەکانی ISIRI 389[٥] , ISIRI 3432 بەرهەم دەهێنرێت کە لەسەر بنەمای ستانداردی ASTM C595-04 و ASTM C150-04 دارێژراوە. سەرجەم ئەم پێوەرە ستانداردەکان لە جیهان پێوەرێکی پەسەندکراون ، بەلاّم ناگۆنجن لەگەڵ پێوەرە ستانداردی عێراقی بۆ چیمەنتۆ 5-1988. هاوسەنگ نەبوونی ئەم پێوەرە ستانداردەکانی نێودەوڵەتی لەگەڵ پێوانە ستانداردەکانی عێراق کیشەیەکی بەرچاو لە دام و دەزگا حکومییەکان دروست کردووە بە تایبەت لە کاتی تاقیکردنەوەی بەرهەمەکان.

پێویستە چاو پێخشاندنێك بە سەرجەم پێوەرە ستانداردەکانی عێراق بکرێت و بە پێی تەکنۆلۆژی ئیستای بەرهەم هێنان لە جیهان دا نویٚ بکرێنەوە بۆ بە ئەنجام گەیشتنی ئەم کارە گرنگە ، پێویستە خشتەیەك ئامادە بکرێت لە پێوانە ستانداردەکانی پەسەندکراو لەلایەن هەرێمی کوردستان بۆ هەرجۆرە بەرهەمێك.

---

[1]: *پێوانە ستانداردەکانی ئەوروپی* (European Standards)

[2]: *پێوانە ستانداردەکانی دەستەی ئەمریکی بۆ تاقیکردنەوە و مەواد* (American Society for Testing and Material)

[3]: *پێوانە ستانداردەکانی بریتانی* (British Standards)

[4]: *پێوانە ستانداردەکانی پیشەسازیی یابان* (Japan Industrial Standards)

[5]: *ئەنستیتۆی پێوانە ستانداردەکان و توێژینەوەی پیشەسازیی ئێران* (Institute of Standards and Industrial Research of Iran)

٨-٢: دامەزراندن و فراوانکردنی تاقیگەکانی تایبەتمەند و سەردەمی بۆ تاقیکردنەوەی بەرهەمی خۆماڵی

بەمەبەستی تاقیکردنەوەی بەرهەمی خۆمالی بە شێوەیەکی بەردەوام بە تایبەت لە بوارەکانی بەرهەمی کشتوکاڵی و بەرهەمی پیشەسازی وە هەروەها تاقیکردنەوەی مەوادی خاوی بەکارهاتوو لە پیشەسازی و هەڵسەنگاندنیان لەگەڵ پێوانە ستانداردەکان .

٨-٣: دانانی ڕێنمایی پێویست بۆ پێدانی مۆڵەتی دامەزراندنی تاقیگەکانی کۆنترۆڵی جۆری لەلایەن کەرتی تایبەت و پاڵپشتی کردنیان

دانانی مەرجەکانی پێویست بۆ دامەزراندنی تاقیگەکانی تاقیکردنەوەی مەواد لەلایەن کەرتی تایبەت و دیاریکردنی چۆنییەتی کارکردن ، سنووری بەرپرسیاریەتی و چاودێری کردنیان .

٨-٤: دامەزراندنی تاقیگەی ناوەندی بۆ سەرپەرشتیکردنی تاقیگەکانی هەبوو لە هەرێم

ئەم تاقیگەیە لەلایەن دەستەی پێوانەسازی هەرێم دادەمەزرێت و ئەرکی سەرەکی بریتیە لە چاودێری تاقیگەکانی کە لەلایەن وەزارەتەکان یان کەرتی تایبەت دامەزراوە .

٨-٥: پەرەپێدانی تاقیگەکانی کۆنترۆڵی جۆری هەبوو

دابین کردنی ئامێر و ئامرازی سەردەم بۆ تاقیگەکانی کۆنترۆڵی جۆری بۆ خێراترکردن و وردبوونەوە لە تاقیکردنەوەکان و زیادکردنی بوارەکانی تاقیکردنەوەیان .

٨-٦: چالاککردن و بەهێزکردنی ڕۆڵی دەستەی پێوانەسازی و کۆنترۆڵی جۆری لە ناوچە سنورییەکان

دامەزراندن و پەرەپێدانی تاقیگەکانی کۆنترۆڵی جۆری لە خالە سنوورییەکان بەمەبەستی تاقیکردنەوەی بەرهەمی هاوردە و هەناردە و هەڵسەنگاندنیان لەگەڵ پێوانە ستانداردەکان وە زیادکردنی دەسەڵاتی دەستەی پێوانەسازی هەرێم لە پەسەندکردن یان ڕەتکردنەوەی کەل وپەلی هاوردە و هەناردە .

٨-٧: دامەزراندنی ناوەندێکی پسپۆڕ بۆ کۆنترۆڵ و پەسندکردنی یەکەکانی پێوانەکردن و کێش و ئامێرەکانی

هەموو ئامێر و ئامرازەکانی پێوانەکردن و هەڵسەنگاندن دەبێت بە شێوەیەکی نۆرەیی کۆنترۆڵ بکرێت و لە کاتی پێویست مرێس بکریتەوە. ئەم پرۆسەیە بە ووشەی **Calibration** ناسراوە. بە واتایەکی تر ، **Calibration** دانانی سیستەمێکی کارتێکەرە بە مەبەستی پشکنینی سەرراستی وە وردبوونەوەی ئامێرەکانی تاقیکردنەوە و ئامرازی پێوانەکردن بۆ دڵنیابوون لە هاوسەنگ بوونی تاقیکردنەوەکان و پێوانەکردن لەگەڵ ستاندارەکانی جیهانی.

کۆنترۆڵ و مرێس کردنی ئامێر و ئامرازەکان دەبێت لەلایەن ناوەندێکی پسپۆر و تایبەت بەم کارە ئەنجام بدرێت. ئەم ناوەندە لە ژێر دەسەڵاتی دەستەی پێوانەسازی هەرێم دادەمەزرێت وئەرکی سەرەکی ئەم ناوەندە چاودێری و ڕێك وپێك کردنی ئامێرەکانی تاقیکردنەوەی تاقیگەکان وە هەروەها چاودێری و یەك چەشن کردنی یەکەکانی پێوانەکردن وە کێش لە بازاڕ .

٨-٨: دانانی ڕێنمایی پێویست بۆ بەدەستهێنانی نیشانە ستاندارد و پەسەندکردنی بەرهەمی خۆماڵی

هەبوونی نیشانەی ستاندارد لەسەر هەر بەرهەمێك پیشاندەری هاوتا بوونی تایبەتمەندییەکانی ئەو بەرهەمەیە لەگەڵ پێوانە ستانداردەکان و دووپات دەکاتەوە کە ئەو بەرهەمە بە بەردەوامی لە ژێر تاقیکردن و چاودێرییە . دانانی ڕێنماییەك پێویستە بۆ چۆنییەتی پێدانی ئەم نیشانەیە بۆ بەرهەمی خۆماڵییەکان وە هەروەها مەرجەکانی پێویست بۆ بەرهەمێك تاوەکو ڕەوانەی بازاڕ بکرێت .

٨-٩: دەستنیشانکردنی ئەوبەرهەمانەی کە پێویستە نیشانەی ستانداردی هەبێت و زیادکردنیان بەگوێرەی پێویست

دەست نیشان کردنی ئەو بەرهەمانە کە وەرگرتنی نیشانە ستانداردەکان بۆیان سەپێندراوە بە تایبەت لە هەندێك بەرهەمی خۆراك کە دەبێت بەبەردەوام لە ژێر چاودێری و تاقیکردنەوە دابێت .

٩) پێشخستنی هۆکارەکان بۆ زیادکرنی هەناردە و پاڵپشتی کردن لە هەناردەکاران

ڕێژەی بەهای هەناردە کەمتر لە ١٪ بەهای هاوردەیە لە بابەتەکانی جیا لە بەرهەمە پترۆڵییەکان وهاوسەنگی ئابووری نێوان هاوردە وهەناردە نییە . بەرنامەکانی پەیوەندیدار بەم سیاسەتە هەوڵ دەدات کە ئەم دوو بەهایە لە یەك نزیك بکاتەوە ولە ماوەیەکی (١٠) ساڵە بری هاوردە کەم بکرێت وبری هەناردە زیاد بکرێت بە جۆرێك ڕێژەی بەهای هەناردە بگاتە ٢٠٪ بەهای بازرگانی دەرەوە .

٩-١: دانانی ڕێنمایی پێویست بۆ هەناردەکردنی ئەوکەرەستە خاوانەی کە دەتوانرێت بەهای سەرباری زیاد بکرێت

لە ڕێگای دانانی ڕێنمایی و ڕێککارەکان بۆ ئەو کەرەستانە و هاندان و ئاسانکاری دارایی و تەکنیکی بۆ دامەزراندنی ئەو کارگانە کە دەتوانن ئەم کەرەستە خاوانە بە بەرهەمی ناسراو وە یان کەرەستەی خاو بەشێوەیەکی تر بگۆردرێ و بەهای سەرباری زیاد بکەن .

٩-٢: دەستنیشانکردن و چالاك کردنی خاڵەکانی پەیوەندیدار بە هەناردەکاری لە ڕێکەوتننامە بازرگانییەکان

ڕەچاوکردنی هاوسەنگی ئابووری لە نێوان هەناردە وهاوردە لە ڕێکەوتنامە بازرگانییەکان لە نێوان هەرێم و ئەو وڵاتانە کە داوای بەشداری کردن لە چالاکییەکانی بازرگانی وبەرهەم هێنان لە هەرێم دەکەن .

٩-٣: دامەزراندنی ناوەندێکی ڕاوێژکاری لەنێوان کەرتی میری و کەرتی تایبەت بۆ پاڵپشتی بەرهەمهێنەرەکان بە مەبەستی بەرزکردنەوەی ئاستی لێهاتوویی و زیادکردنی بەرهەم وهاوتاکردنی لەگەڵ ستانداردە نێودەوڵەتییەکان

لێژنەی سەرەکی ئەم ناوەندە ڕاوێژکارییە لەلایەن وەزارەتەکان وە ژوورەکانی بازرگانی وپیشەسازی دەست نیشان دەکرێت ولە هەریەك لە بوارەکانی پەیوەندیدار بە کەرتە پیشەسازییەکان ، لیژنەیەکی لاوەکی لەپسپۆرانی ئەو بوارە پێك دەهێنرێت . ئەرکی سەرەکی ئەم لیژنەیە بریتیە لە پاڵپشتی تەکنیکی و یارمەتی ڕاوێژکاری بۆ بەرزکردنی ئاستی لێهاتوویی بەرهەم هێنەر لە بوارەکانی هێزی کار ، تەکنەلۆژیا وپرۆسەی بەرهەم هێنان بۆ زیادکرنی بری بەرهەمی ساڵ بە پێی توانا ، بەرزکردنەوەی ڕێژەی کارامەیی و هاوتاکردنی تایبەتمەندییەکانی بەرهەم لەگەڵ پێوانە ستانداردەکان .

٩-٤: دانانی پلانی کار بۆ پێشکەشکردنی ئاسانکاری پێویست بۆ هەناردەکاران بەمەبەستی پیشاندانی بەرهەمەکانیان لە پێشەنگا نێودەوڵەتییەکان

دابین کردنی دەرفەت و دەرگاکانی هەناردەکردن لە ڕێگای ئاسانکاری دیپلۆماسی ، دارایی و تەکنیکی بۆ هەناردەکاران بەمەبەستی بەشداری کردنیان لە پێشانگا نێودەوڵەتیەکان لە چوار چێوەی ڕێککەوتنامە بازرگانیەکان .

٩-٥: هەماهەنگیکردن لەگەڵ نوێنەرایەتی هەرێم لە باڵوێزخانەکانی عێراق بۆ پێشکەشکردنی ئاسانکاری بازرگانی بۆ هەناردەکاران.

چاوخشاندنەوە بە ئەرکەکانی نوێنەرانی هەرێم لە باڵوێزخانەکانی عێراق وەچالاك کردنیان وەکو لایەنێکی پشتگیر بۆ هەناردەکاران لە بوارەکانی بازرگانی ، دادوەری ، دارایی ، بەنکی و ......هتد .

٩-٦: دامەزراندنی سندوقی قەرز بۆ پاڵپشتی هەناردەکاران.

دامەزراندی سندوقی قەرزی هەناردەکاری ودانانی ڕێنماییەکانی پێویست بۆ ئەو هەناردەکارانە کە گرێبەستی باوەڕپێکراو بۆ هەناردەکردنی کەل وپەل یان خزمەت گوزاریان هەیە .

٩-٧: دانانی ڕێنماییەکانی پێویست بۆ دەستنیشانکردنی شوێنی گونجاو لە شوێنە گەشتیارییەکان بۆ فرۆشتنی بەرهەمی دەستکردی خۆماڵی.

پێویستە ئەم شوێنانە لە شوێنیکی گەشتیاری دابمەزرێت بە پێی مەرجەکانی دامەزراندن ، بەرێوەبردن وئاڵۆگۆڕی بازرگانی دیارکراو لە ڕێنماییەکان وە لەلایەن حکومەت ئاسانکاری وپاڵپشتی دارایی یان بۆ بکرێت لە کاتی دامەزراندن و بەرێوەبردن .

١٠) دامەزراندنی ناوچە ئابووری یە تایبەتی یەکان

١٠-١ : دانانی ماستەر پلانێك بۆ دامەزراندنی ناوچەکانی بازرگانی ئازاد.

دەست نیشان کردنی شوێنەکانی گونجاو بۆ دامەزراندنی ناوچەکانی بازرگانی ئازاد وئامادەکردنی ماستەر پلانێك بۆ دیاریکردنیان .

١٠-٢ : دانانی ماستەر پلانێك بۆ دامەزراندنی ناوچەی پیشەسازی رێکخراوەکان.

دەست نیشان کردنی شوێنەکانی گونجاو بۆ دامەزراندنی ناوچەکانی پیشەسازی رێکخراو و ئامادەکردنی ماستەر پلانێك بۆ دیاریکردنی شوێن و ڕووبەر و جۆرە چالاکییەکانی گونجاو لە هەر یەك .

١١) بەهێزکردن و زیادکردنی توانای کێبڕکێ بۆ بەرهەمە خۆماڵییەکان.

سێ هۆکاری سەرەکی بۆ زیاد کردنی توانای کێبڕکێ لە بەرهەمی خۆمالی بریتی یە لە :

- *کەم کردنی نرخی تەواوبوونی بەرهەم لە ڕێگای بەرزکردنی ئاستی لێهاتوویی فەرمانبەران ، سوود وەرگرتن لە تەکنۆلۆجیای سەردەم وبەڕێوەبردنی کارگە بەشێوەیەکی زانستیانە .*
- *بەرز کردنی ئاستی جۆریەتی بەرهەم لە ڕێگای چاودێری پرۆسەی بەرهەم هێنان ودانانی ئاراستەی چاودێری بەرهەم لە خاڵەکانی پێویست لە هێڵی بەرهەم هێنان .*
- *سوود وەرگرتن لە کەرەستەی خاوی گونجاو .*
- *هاندانی هاووڵاتیان بۆ بەکارهێنانی بەرهەمی خۆماڵی .*

ئەرکی حکومەت لەم بوارەدا پشتگیری و پاراستنی بەرهەم هێنەری خۆماڵییە لە ڕێگای پێشکەش کردنی ئاسانکاری پێویست بۆ دابین کردنی کەرەستەی خاو بۆیان وە چاودێری بازاڕ بۆ ڕێگرتن لە بازاڕکردنی کەل وپەلی خراپ .

١١-١ : پاڵپشتی ئەو کارگانەی کە کارەکەن بەمەبەستی زیادکردنی توانای کێبڕکێی بەرهەمەکانیان.

بەمەبەستی پێشکەش کردنی ئاسانکاری دارایی وتەکنیکی بۆ ئەو کارگانە کە هەوڵ دەدەن بۆ کەم کردنی نرخی تەواو بوونی بەرهەم بەسوود وەرگرتن لە تەکنۆلۆژیای سەردەم وبەڕێوەبردنی گونجاو وەلەهەمان کاتدا بەرزکردنی ئاستی جۆریەتی بەرهەمیان وهاوتاکردنیان لەگەڵ پێوانە ستانداردەکان.

١١-٢ : بەهێزكردنی ڕۆڵی كۆنترۆڵی جۆری و ڕێگرتن لە بەرهەمهێنانی ئەو بەرهەمانەی كە ناگونجێن لەگەڵ ستانداردی هەرێم.

چاو پێداخشاندنەوە بە ئەركەكان و فراوانكردنی دەسەڵاتەكانی بەڕێوەبەرایەتییەكانی كۆنترۆڵی جۆری لە وەزارەتەكان بۆ ڕێگرتن لە بازاڕكردن و بەرهەم هێنانی ئەو بەرهەمانە كە لەگەڵ ستانداردەكان ناگونجێن بەتایبەت لە بەرهەمەكانی خۆراك ، كشتوكاڵی و دەرمان .

١١-٣ : بەهێزكردنی ڕۆڵی چاودێری بازرگانی بۆ ڕێگەگرتن لە شتومەكی خراپ لە بازاڕ.

فراوانكردنی دەسەڵاتەكانی بەڕێوەبەرایەتییەكانی چاودێری بازرگانی بۆ ڕێگرتن لە بازاڕكردنی شتومەكی خراپ .

١١-٤ : كردنەوەی پێشانگای ساڵانە بۆ هەر كەرتێك لە كەرتەكانی بەرهەمهێنان.

كردنەوەی پێشانگای تایبەت بە كەرتەكانی جۆراوجۆر و بەرهەم هێنان وە مەرجەكانی پێویست بۆ فرۆشتنی بەرهەمەكانیان بە شێوەیەكی ڕاستەوخۆ و بەنرخێكی كەمتر لەبازاڕ .

١١-٥ : دیاریكردنی ڕێگاكانی هۆشیاركردنەوەی هاووڵاتیان و ڕاكێشانی سەرنجیان بۆ بەرهەمی خۆماڵی.

هەماهەنگی لەگەڵ دەزگاكانی ڕاگەیاندن و میدیاكان بۆ ناساندنی بەرهەمی خۆماڵی و تایبەتمەندییەكان بۆ هاووڵاتیان و هەروەها ئاگاداركردنەوەیان لە كاریگەری بەرهەم هێنانی ناوخۆیی لە ئابووری وڵات لەهەموو بوارەكان .

١٢) بەتایبەت كردنی دامەزراوە بازرگانی و بەرهەمهێنەرەكانی پەیوەندیدار بە وەزارەت

لە چوارچێوەی سیاسەتی ئابووری هەرێم بۆ فراوان كردنی ڕۆڵی كەرتی تایبەت لە چالاكییە بازرگانی و پیشەسازییەكان .

١٢-١ : فرۆشتن یان بە پشك كردنی دامەزراوەكانی بازرگانی سەربە وەزارەت.

ئەو كۆمپانیانە لەخۆ دەگرێتەوە كە كەرتی تایبەت دەتوانێت بەڕێوەی ببات وەكو كۆمپانیای كەل وپەلی بیناسازی ، كەل وپەلی ئۆتۆمبێل وبازاڕی ناوەندی و .... هتد بە هەماهەنگی لەگەڵ حكومەتی ناوەندی.

١٢-٢ : فرۆشتن یان بە پشك كردنی كارگەكانی پیشەسازی سەربەوەزارەت.

ئەو كارگانە لە خۆ دەگرێتەوە كەلە پۆلێنی پیشەسازی بە كارگەی ستراتیژی دانانرێت وەكو كارگەكانی ڕستن وچنین ، كەرەستەی بیناسازی ، شیرەمەنی و.......هتد .

١٣) دانانی ڕەوتێکی نوێ بۆ تۆمارکردنی کۆمپانیاکان بە شێوازێکی سەردەمی.

هاوتا کردنی یاسای تۆمارکردنی کۆمپانیاکان لەگەڵ یاسای وەبەرهێنان ، پێشکەش کردنی خزمەت گوزاری بۆ جێ بەجێ کردنی پرۆسەی تۆمارکردن لە ڕێگای ئینتەرنێت ، پۆلێن کردنی جۆری چالاکییەکان وتۆمارکردنی کۆمپانیا بە پێ پسپۆری وپێدانی ئەولەویات بۆ هاووڵاتی هەرێم بۆ هەندێك لە چالاکییە ستراتیژییەکان .

١٣-١ : چاوخشاندنەوە و نوێکردنەوەی یاسای تۆمارکردنی کۆمپانیاکان بەپێی یاسای وەبەرهێنانی نوێ .

نوێکردنەوەی یاسای تۆمارکردنی کۆمپانیاکان وەهاوتا کردنی لەگەڵ یاسای وەبەرهێنان .

١٣-٢ : دانانی ڕێنمایی تایبەت بۆ کردنەوەی لقەکانی کۆمپانیا بیانییەکان.

بەتایبەت پێدانی ئەولەویات بە کۆمپانیاکانی وەبەرهێنەر وە پۆلین کردنی کارەکانیان .

١٣-٣ : دانانی ڕێنمایی تایبەت بۆ تۆمارکردنی کۆمپانیاکان بەپێی جۆری کار.

پەیرەوکردنی پۆلێنی نێودەوڵەتی بۆ چالاکییە ئابوورییەکان لە کاتی تۆمارکردنی کۆمپانیاکان بە پێی جۆری چالاکی وە سنووردارکردنی بواری کارکردنیان بە پێ پسپۆری ولێهاتوویی .

١٣-٤ : دانانی هۆکار بۆ چالاککردنی چاودێری کۆمپانیاکان.

چاودێری وبەدواداچوونی کۆمپانیاکان وپێدانی دەسەڵات بە لیژنەکانی بەدواداچوون بۆ چاودێری ووردی چالاکییەکانی کۆمپانیاکان .

١٣-٥ : دانانی داتابەیسی تایبەت بە کۆمپانیاکان.

بەیەك بەستنی بەڕێوەبەرایەتیەکانی تۆمارکردنی کۆمپانیاکان لە ڕێگای تۆڕی ئینتەرنێت وپێشکەش کردنی خزمەت گوزاری ئەلیکترۆنی بۆ هاووڵاتیان بۆ خێراکردنی پرۆسەی تۆمارکردن .

بەشی پێنجەم :

بەرنامەکان وسیاسەتەکانی پەیوەندیدار بە ئامانجی چوارەم

ڕێکخستنی چالاکییە بازرگانییەکان و پاڵپشتی لە پەیوەندییە بازرگانییە دەرەکییەکان

١) دامەزراندنی کۆمپانیا هاوپشکی یەکان

کۆمپانیا هاوبەشەکان گرنگترین جۆری کۆمپانیاکانن بۆ جێبەجێ کردنی پرۆژە ستراتیژییەکان ، کۆکردنەوەی سەرمایەی وردی هاوولاتیان و کەم کردنەوەی پارەی بلاو لە بازاڕ . بۆ دامەزراندنی ئەم جۆرە پرۆژانە لە دەسەلاتی حکومەت و سەرمایەی کەمی هاوولاتیان سوود وەردەگیرێت و قازانج لە سەرهەموو پشکداران دابەش دەکرێت .

١-١ : دانانی رێنمایی پێویست بۆ دامەزراندن و بەڕێوەبردنی کۆمپانیا هاوپشکیەکان بەپێی یاسای تۆمارکردنی کۆمپانیاکان .

بەمەبەستی دیاریکردنی چۆنییەتی دابین کردنی سەرمایەی ئەم جۆرە کۆمپانیانە و چۆنییەتی دامەزراندن و بەرێوەبردنیان .

١-٢ : دەستنیشانکردنی ئەو پرۆژانەی کە دەتوانرێت لە رێگای هاوپشك جێبەجێ بکرێت .

دەست نیشان کردن وتوێژینەوەی ئەو پرۆژانە کە دەتوانرێت بەم رێگایە جێبەجێ بکرێت وەکو پرۆژەکانی بەرهەم هێنانی ئاسن ، پرۆژەکانی پترۆکیمیاوی ، دروست کردنی یەکەکانی بەرهەم هێنانی کارەبا ، دروست کردنی بەنداو و .... هتد .

٢) هەڵسان بە ئەنجامدانی رێکەوتننامەی بازرگانی لەگەڵ ولاتانی بیانی

٢-١ : رێکەوتن لەگەڵ ولاتان بۆ پەسندکردنی ئاراستەی کۆنترۆڵی جۆری و ستانداردەکان و لایەنی پەیوەندیدار بە تاقیکردنەوە بۆ ئاسانکاری کرداری هاوردەو هەنادرە .

ئەم رێکەوتنە یەك لەو پێویستیە سەرەکیانەیە بۆ ئالوگۆڕی بازرگانی نێوان ولاتان و چۆنییەتی پەسەند کردنی جۆرییەتی هاوردە و هەنادرە ، پێوانە ستانداردەکانی پەسەندکراو لەلایەن هەردوو ولات و شێوازی چارەسەر کردنی کێشەکانی تەکنیکی و دارایی نێوانیان دیار دەکات .

٢-٢ : رێکەوتن لەگەڵ ولاتانی دراوسێ و ولاتانی تر بۆ گەیشتن بە هاوسەنگی ئابووری .

ئەم رێکەوتنە زۆر پێویستە بەمەبەستی دابین کردنی هاوسەنگی نێوان هاوردە وهەنادرە و دەبێت ولاتی هەناردەکار ناچار بکات لە بەرامبەر بەهای هەناردەی بۆ هەرێم لە بەرهەمەکانی هەرێم هاوردەی ولاتی خۆی بکات بە پێی رێژەیەك کە لە رێککەوتنامەکە دیاری دەکرێت و کاری پێی دەکرێت .

٢-٣ : دانانی پلانێك بۆ هاندان و ڕاكێشانی كۆمپانیا جیهانییەكان بۆ كردنەوەی لقەكانیان لەناو هەرێم .

بەمەبەستی راكێشانی كۆمپانیاكان بەرهەم هێنەرانی ناسراوی جیهانی كە بەرهەمیان بە برِێكی زۆر بۆ هەرێم دێت بە مەبەستی دامەزراندنی لق لە كارگەكانیان لە هەرێم بۆ دابین كردنی هەلی كار وە گەیشتن بە هاوسەنگی ئابووری .

٢-٤ : دانانی بەرنامەیەك بۆ دامەزراندنی ژووری بازرگانی هاوبەش لەگەڵ وڵاتانی تر .

ژووره بازرگانییه هاوبەشەكان دەتوانن وەكو ئامرازی سەرەكی بەكار بێن بۆ ئالۆگۆڕی بازرگانی نێوان هەرێم و وڵاتانی تر وە ئاسانكاری بۆ هاتوچۆی بازرگانانی نێوان دوو وڵات و سوود وەرگرتن لە تواناكانی تەكنیكی ، دارایی و وەبەرهێنانی دوو وڵات .

٣) بەكارخستنی هۆكارە سەردەمی یەكان لە وەبازارخستن

وەبازارِخستن سەرەكی ترین هۆكاری پەرەپێدانی بازرگانی ناوخۆییه و سەرئەنجام گەشەكردنی چالاكییه پیشەسازییەكانە . جێبەجێ كردنی ئەم كارە بە شێوەیەكی سەردەم كاریگەری گرنگی هەیە لە بەرزكردنەوەی قەبارەی ئابووری هەرێم .

- **دانانی پلانێكی گشتگیر بۆ وەبازارِخستن**

ئەم پلانە دەبێت لەلایەن پسپۆرانی تایبەت بەم بابەتە دابنرێت و شێوازەكانی وەبازارِخستن دیاری بكرێت و بەرهەم هێنەر و بازرگانەكان ئاشنا بكات لەگەڵ ڕێگاكانی وەبازارِخستنی كەل و پەلی یان .

٤) كاراكردنی ڕۆڵی بازاڕی پشكە دارایی یەكان (بۆرصە)

بازاڕی كاغەزە داراییەكان گرنگترین دامەزراوی داراییە بۆ كۆكردنەوەی پارەی زیاد و ڕاگرتن لە ڕۆیشتنی ئەم پارەیە بەرەو ئەو چالاكییە كە كاریگەری باشیان لە سەر ئابووری وڵات نی یە وەكو كرِین و فرۆشتنی دراو و زەوی و خانووبەرە و زێرو ... هتد بە برِێكی زۆرتر لە پێویست و بەگەرخستنی ئەم پارەیە لەو چالاكییانەی كە كاریگەری باشیان لە ئابووری هەیە .

- **دانانی ڕێنمایی و مەرجەکانی پێویست بۆ وەرگرتنی کۆمپانیاکان لە بازاڕی کاغەزە داراییەکان**

ڕێنماییەکی تایبەت پێویستە بۆ دیاریکردنی مەرجەکانی وەرگرتنی کۆمپانیاکان و دامەزراوەکان لە بازاڕی کاغەزە داراییەکان و چۆنییەتی کڕین و فرۆشتنی پشکیان و چۆنییەتی بەڕێوەبردن و دابەشکردنی قازانجیان .

بەشی ششەم :

بەرنامەكان وسیاسەتەكانی پەیوەندیدار بە ئامانجی پێنجەم

بەشداریكردن لە جێبەجێكردنی سیاسەتی ئاسایشی خۆراك بە پێی ستراتیژیەتی هەرێم

١) دابینکردنی توانای عەمبارکردنی کەل و پەلی خۆراکی ستراتیژی

یەکێك لە خاڵە گرنگەکانی سیاسەتی دابین کردنی ئاسایشی خۆراك جیا لە بەرهەم هێنانی خۆراك بریتیە لە عەمبارکردنی مەوادی خۆراکی ستراتیژی کە ڕۆڵێکی سەرەکی یان هەیە لە دابین کردنی خۆراکی ڕۆژانە و لە کاتی سەرهەڵدانی کارەساتە سروشتییەکان نەبوونیان کێشە لە کۆمەڵگا دروست دەکات .

لە هەرێمی کوردستان گەنم ، برنج و جۆ مەوادی خۆراکی بنەرەتی دەژمێردرێت بۆ دابین کردنی خۆراکی ڕۆژانە و عەمبارکردنی ئەم کەل و پەلانە بە پێی پێداویستی یەك لە ئەرکەکانی حکومەتە .

بڕی گەنمی پێویست لە هەرێمی کوردستان ساڵانە ٦٠٠,٠٠٠ تەن خەمڵێندراوە . توانای عەمبارکردنی ئێستای هەرێم نزیکەی ٢٧٥,٠٠٠ تەنە و پێش بینی دەکرێت لە کۆتایی ساڵی ٢٠١٤ بگاتە نزیکەی ٦٧٥,٠٠٠ تەن بە پێی بەرنامەکانی دارێژراوی وەزارەت دەبێت (١١) سایلۆی نوێ لە ماوەی ساڵانی ٢٠١٥ تا ٢٠٢٠ دروست بکرێت و بە بەگەڕخستنی ئەم سایلۆانە توانای عەمبارکردنی گەنم دەگاتە ١,١١٥,٠٠٠ تەن لە کۆتایی ساڵی ٢٠٢٠.

بۆ برنج و جۆ پێویستە کۆگا دروست بکرێت بۆ عەمبارکردنیان بە توانای (٦) مانگ پێویستی هەرێم کە بە گشتی نزیکەی ٣٠٠,٠٠٠ تەنە . بەرنامەکانی ئەم سیاسەتە گرینگی دەدات بە بەرزکردنی توانای عەمبارکردنی ئەم مەوادە خۆراکییانە لە هەرێم .

١-١ : دروستکردنی سایلۆی پێویست لە پارێزگاکانی هەرێم

وەزارەتی بازرگانی و پیشەسازی پلانێکی دارێژراوە بۆ دروست کردنی سایلۆ لە ناوچە جیاجیاکانی پارێزگاکانی هەرێمی کوردستان و دیاریکردنی توانای عەمبارکردنی هەر سایلۆ و شوێنی دامەزراندنی بە پێی چەندایەتی بەرهەم هێنانی گەنم لە هەر ناوچەیەك و دارشتنی خشتەی کاتی بۆ دروستکردنیان . بەرنامەکانی پەیوەندیدار بەم پلانە لە ساڵی ٢٠١٠ دەستی پێکردووە و بە جێبەجێ کردنی ئەم پلانە ، توانای عەمبارکردنی گەنم لە کۆتایی ساڵی ٢٠٢٠ لە هەرێمی کوردستان دەگاتە ١,١١٥,٠٠٠ تەن (خشتەی ی بەشی ٨ی پلانی ستراتیژی).

١-٢ : دروستکردنی کۆگای پێویست جگە لە ساردکەرەوە لە پارێزگاکانی هەرێم

دانانی ماستەر پلانێك بۆ دروست کردنی کۆگای عەمبار کردنی برنج ، جۆ و هەندێك لە دانەوێڵە سەرەکییەکان لە ناو هەریەك لە سایلۆکان و دیارکردنی تایبەتمەندی تەکنیکی و چۆنییەتی پاراستنی مەواد لە کۆگاکان بە شێوازێکی سەردەم بە جۆرێك لە کۆتایی ساڵی ٢٠١٥ ، توانای عەمبارکردنی ئەم مەوادە بگاتە ٣٠٠,٠٠٠ تەن .

١-٣ : یروستکردن و پەرەپێدانی تاقیگەکانی جۆری لە شوێنەکانی وەرگرتنی دانەوێلە

دروست کردنی تاقیگەی تازە لە سایلۆ نوێیەکان و پەرەپێدانی و نوێکردنەوەی تاقیگەکانی هەبووی لە سایلۆکان بۆ دیاری کردنی جۆری دانەوێلە بە پێی پۆلێنی هەبوو لە کاتی وەرگرتن .

٢) عەمبارکردنی ئەو کەلوپەلانەی کە خێرا تێکدەچن

زۆربەی چەرەزات ومیوەجات کە ڕۆڵێکی بەرچاویان لە دابین کردنی خۆراکی ڕۆژانە هاووڵاتیان هەیە ، لە هەرێمی کوردستان بە شێوەیەکی وەرزی بەرهەم دەهێنرێت و لەوکاتە بەهۆی زۆر بوونی بڕی بەرهەم کەلە پێویستی بازاڕ زۆرترە و بەهۆی نەبوونی کۆگای عەمبارکردن ، بڕێکی زۆر تێکدەچێت . جیا لە وەرزی بەرهەم هێنان زۆربەی سەوزەوات ومیوەی پێویستی هەرێم لە دەرەوەی وڵات هاوردە دەکرێ (تەماتە ، پیواز ، پەتاتە ، سێو ، ترێ ، خەیار) لە ناو ئەو بەرهەمانەن کەئەم بارودۆخەیان هەیە .
دانانی کۆگاکانی ساردکەرەوە بۆ پاراستنی ئەو بەرهەمانە وە ڕەوانەکردنیان بۆ بازاڕ بە شێوەیەکی بەردەوام پێویستە و ئەم کارە کاریگەری هەیە بۆ پاراستنی سەرمایەی جووتیاران و هاندانی هاووڵاتیان بۆ کارکردن لە کەرتی کشتوکاڵ وە کەم کردنەوەی هاوردە .

٢-١ : دیاریکردنی ناوچەکانی گونجاو بۆ دامەزراندنی کۆگای ساردکەرەوە

توێژینەوەی بارودۆخی بەرهەمە کشتوکاڵی یەکان لە هەر ناوچەیەك ودیاریکرنی جۆریەتی و بڕی بەرهەم هێنان ودانانی پلانێکی گشتگیر بۆ دیار کردنی ئەو ناوچانە کە دامەزراندنی کۆگای ساردکەرەوە لێ یان پێویستە بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی کشتوکال .

٢-٢ : دانانی ڕێنمایی پێویست بۆ پاڵپشتی کەرتی تایبەت بەمەبەستی دروستکردنی کۆگای ساردکەرەوە

دانانی ڕێنماییەك بە مەبەستی مەرجەکانی دامەزراندنی کۆگای سارد کەرەوە لەلایەن کەرتی تایبەت ودیاریکردنی چۆنیەتی ئاسانکاری تەکنیکی و یارمەتی دارایی بۆیان و هەروەها مەرجەکانی بەرێوەبردنیان بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی کشتوکال .

٢-٣ : دانانی مەرجەکانی پێویست بۆ دروستکردنی کۆگای ساردکەرەوە لەوکارگانەی کە بەرهەمەکانیان زوو تێکدەچن

دەست نیشان کردنی ئەو کارگانە کەبەرهەمەیان پێویستی بە پاراستن لە کۆگای ساردکەرەوە هەیە و دانانی مەرجەکانی پێویست بۆ پێدانی مۆڵەت بۆ ئەم کارگانە .

بەشی حەوتەم :

خشتەی کاتی جێبەجی کردنی بەرنامەکان

	بەرنامە	لایەنی سەرەکی جێ بەجێ کار	٢٠١٣	٢٠١٤	٢٠١٥	٢٠١٦	٢٠١٧	٢٠١٨	٢٠١٩	٢٠٢٠
ئاما نجی یەکەم : هێنانەکایەی ژینگەیەکی یاسایی لە کەرتە بازرگانی و پیشەسازییەکان بە پێی پێوەرە نێودەوڵەتییەکان										
سیاسەتی یەکەم : کارکردن بۆ داڕشتن و نوێکردنەوەی یاساکانی پەیوەندی دار بە بازرگانی و پیشەسازی کە بگونجێت لەگەڵ سیستەمی پەیڕەو کراو لە هەرێم										
١	یاسای ناوچە پیشەسازی یەکان	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٢	یاسای پاراستنی بەرهەمی خۆماڵی	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٣	یاسای بریکار ونوێنەرە بازرگانی و پیشەسازییەکان	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٤	یاسای پێشانگا بازرگانییەکان	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٥	یاسای نیشانە بازرگانییەکان	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٦	یاسای تۆمارکردنی داهێنان و نموونە پیشەسازییەکان	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٧	یاسای بازرگانی	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٨	یاسای هاوردە و هەناردە	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٩	یاسای کێبڕکێ و رێگرتن لە قورخ کردن	و. بازرگانی و پیشەسازی								
١٠	یاسای ناوچە ئابووریە تایبەتەکان	و. بازرگانی و پیشەسازی								
١١	یاسای بازاڕی کاغەزە داراییەکان	و . دارایی و ئابووری								
سیاسەتی دووەم : هێنانە کایەی بنەمایەکی یاسایی بۆ پاراستنی مافی کرێکاران لە کەرتی تایبەت.										
١	یاسای دڵنیایی تەندروستی	و . دارایی و ئابووری								
٢	یاسای دەستەبەری کۆمەڵایەتی	و. کارو باری کۆمەڵایەتی								
٣	یاسای سەندیکاکان	و. ناوخۆ								
٤	یاسای کار	و. کارو باری کۆمەڵایەتی								

ژ			بەرنامە	لایەنی سەرەکی جێ بەجێ کار	٢٠١٣	٢٠١٤	٢٠١٥	٢٠١٦	٢٠١٧	٢٠١٨	٢٠١٩	٢٠٢٠
ئاما نجی دووەم: بەرزکردنەوەی توانا مرۆییەکان لە بوارەکانی بازرگانی و پیشەسازی بە شێوازێکی سەردەمی و پەرە پێدانی بەردەوام.												
سیاسەتی یەکەم: بەرزکردنەوەی لێهاتوویی فەرمانبەران لە دامەزراوە بازرگانی و پیشەسازییەکان بەمەبەستی باشترکردنی ئاستی پێشکەش کردنی خزمەتگوزاری بۆ هاولاّتیان.												
١			پێداچوونەوەی ئەرکەکانی وەزارەت بەشێوەیەك کە بگونجێت لەگەڵ ئەم پلانە پێشنیار کراوە .	و. بازرگانی و پیشەسازی								
	١		هەموار کردنی هەرەمی کارگێری وەزارەت بە گوێرەی ئەم پلانە پێشنیار کراوە و دیارکردنی ڕاژەی فەرمانبەران و پێناسەی کار بۆ هەر یەکێکیان .	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٢			دانانی بەرنامەی ڕاهێنانی پێویست بۆ بەرزکردنەوەی ئاستی لێهاتوویی فەرمانبەران و کرێکارانی کەرتی حکومی و کەرتی تایبەت.	و. پلان دانان و. بازرگانی و پیشەسازی								
	١		دانانی بەرنامەی ڕاهێنانی پێویست بۆ فەرمانبەرانی کەرتی میری لە بوارە گشتی یەکان	و. پلان دانان								
		١	کارگێڕی	و. پلان دانان								
		٢	ژمێریاری	و. پلان دانان								
		٣	ووردبینی	و. پلان دانان								
		٤	یاسایی	و. پلان دانان								

		بەرنامە	لایەنی سەرەکی جێ بەجێ کار	٢٠١٣	٢٠١٤	٢٠١٥	٢٠١٦	٢٠١٧	٢٠١٨	٢٠١٩	٢٠٢٠
	٥	ئامار	و. پلان دانان								
	٦	بوارەکانی تر (کۆمپیوتر ، زمان ، پەیوەندیەگشتیەکان و ... هتد)	س. تەکنۆلۆجیای زانیاری								
٢		دانانی بەرنامەی ڕاهێنانی پێویست بۆ فەرمانبەرانی کەرتی میری لە بوارە تایبەتی یەکان	و. بازرگانی و پیشەسازی								
	١	پێوەرە نێودەوڵەتی یەکان.	و. بازرگانی و پیشەسازی								
	٢	یاسا وڕێنمایی ناوخۆییەکان	و. بازرگانی و پیشەسازی								
	٣	چۆنییەتی توێژینەوە و بەدواداچوونی پرۆژەکان.	و. بازرگانی و پیشەسازی								
	٤	بابەتەکانی بازرگانی دەرەوە. (وەکو أنتێرکۆم ، **LC** ، **INVOICE** ، **PROFORMA** ، ..... هتد	و. بازرگانی و پیشەسازی								
	٥	گومرگ و پێناسەکانی.	و. بازرگانی و پیشەسازی								
	٦	ڕێکخراوی بازرگانی نێودەوڵەتی **WTO**	و. بازرگانی و پیشەسازی								
	٧	ڕێنماییە بانکی یەکان.	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٣		دانانی بەرنامەی ڕاهێنانی پێویست بۆ فەرمانبەران و کرێکارانی کەرتی تایبەت لە بوارە جۆراوجۆرەکاندا	و. بازرگانی و پیشەسازی								
	١	بەڕێوەبردنی پرۆژە	و. بازرگانی و پیشەسازی								
	٢	داتا و زانیاری یەکان.	و. بازرگانی و پیشەسازی								

		بەرنامە	لایەنی سەرەکی جێ بەجێ کار	٢٠١٣	٢٠١٤	٢٠١٥	٢٠١٦	٢٠١٧	٢٠١٨	٢٠١٩	٢٠٢٠
	٣	بازارکاری و وەبازارخستن	و. بازرگانی و پیشەسازی								
	٤	سیستەمەکانی بازرگانی نێودەوڵەتی.	و. بازرگانی و پیشەسازی								
	٥	سیستەمەکانی گواستنەوەی نێودەوڵەتی	و. بازرگانی و پیشەسازی								
	٦	سوود وەرگرتن بەشێوەیەکی ئابوریانە لە ووزە.	و. بازرگانی و پیشەسازی								
	٧	پاراستنی ژینگە.	و. بازرگانی و پیشەسازی								
	٨	کێبڕکێ.	و. بازرگانی و پیشەسازی								
	٩	هاوردە و هەناردە	و. بازرگانی و پیشەسازی								
	١٠	ڕێککارە یاساییە ناوخۆیەکان.	و. بازرگانی و پیشەسازی								
	١١	پاراستنی پیشەیی.	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٣		**هەماهەنگی لەگەڵ لایەنی پەیوەندیدار بۆ جێبەجی کردنی بەرنامەکانی ڕاهێنان**	و. بازرگانی و پیشەسازی								
	١	وەزارەتی پلان دانان.	و. بازرگانی و پیشەسازی								
	٢	وەزارەتە پەیوەندیدارەکان.	و. بازرگانی و پیشەسازی								
	٣	ڕێکخراوە ناحکومییەکان .	و. بازرگانی و پیشەسازی								
	٤	ژوورە بازرگانی و پیشەسازییەکانی هەرێم									

		بەرنامە	لایەنی سەرەکی جێ بەجێ کار	٢٠١٣	٢٠١٤	٢٠١٥	٢٠١٦	٢٠١٧	٢٠١٨	٢٠١٩	٢٠٢٠
٤		دابینکردنی کورسی خوێندن لە ناوەوە و دەرەوەی وڵات و ڕەخساندنی دەرفەتی زانستی بۆ فەرمانبەرانی وەزارەت									
	١	سوود وەرگرتن لە ڕێککەوتن نامەکانی نێودەوڵەتی.	و. بازرگانی و پیشەسازی								
	٢	هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستی.	و. بازرگانی و پیشەسازی								
		سیاسەتی دووەم : بەرزکردنەوەی ئاستی لێهاتوویی تەکنیکی فەرمانبەران لە کارگەکان و کۆمپانیا ناوخۆییەکان									
١		ڕێکخستنی تایبەتمەندییەکانی هێزی کار بەپێی ڕادەی لێهاتوویی و ئاستی خوێندەواری لە کەرتی تایبەت	و. بازرگانی و پیشەسازی								
	١	ڕوپێوی هێزی کار لە کارگەکانی کەرتی تایبەت لە پارێزگاکانی هەرێمی کوردستان	و. بازرگانی و پیشەسازی								
	٢	ڕوپێوی هێزی کار لە کۆمپانیا بازرگانییەکان لە پارێزگاکانی هەرێمی کوردستان .	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٢		دیاری کردنی هێزی کاری پێویست لە کەرتەکانی بازرگانی و پیشەسازی .	و. بازرگانی و پیشەسازی								
	١	پیشەسازی	و. بازرگانی و پیشەسازی								
	٢	بازرگانی	و. بازرگانی و پیشەسازی								

		بەرنامە	لایەنی سەرەکی جێ بەجێ کار	٢٠١٣	٢٠١٤	٢٠١٥	٢٠١٦	٢٠١٧	٢٠١٨	٢٠١٩	٢٠٢٠
٣		هەماهەنگی کردن لەگەڵ ناوەندەکانی ڕاهێنان بۆ دانانی بەرنامەکانی ئامادەکردنی هێزی کار بە مەبەستی پڕکردنەوەی پێداویستییەکانی کەرتی بازرگانی و پیشەسازی.	و. بازرگانی و پیشەسازی								
	١	هەماهەنگی کردن لەگەڵ وەزارەتی پەروەردە بۆ دانانی بەرنامەی پێویست لە ئامادەییە پیشەییەکان.	و. بازرگانی و پیشەسازی								
	٢	هەماهەنگی کردن لەگەڵ وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی بۆ دانانی بەرنامەی پێویست لە کۆلێژ و پەیمانگاکان.	و. بازرگانی و پیشەسازی								
	٣	هەماهەنگی کردن لەگەڵ وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی بۆ دانانی خولەکانی پێویست لە ناوەندەکانی ڕاهێنانی پیشەیی.	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٤		دروستکردن و پەرەپێدانی ناوەندەکانی ڕاهێنان بۆ فەمانبەران و کرێکارانی پیشەسازی.	و. بازرگانی و پیشەسازی								
	١	دروستکردنی ناوەندێکی پسپۆڕی لەبوارە تایبەتەکان بۆ ڕاهێنانی کرێکار لە پیشەسازی.	و. بازرگانی و پیشەسازی								
	٢	هەماهەنگی کردن لەگەڵ وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی بۆ پەرەپێدانی ناوەندەکانی ڕاهێنان.	و. بازرگانی و پیشەسازی								
	٣	هەماهەنگی کردن لەگەڵ وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی بۆ دابینکردنی پسپۆڕ لە ناوەندەکان.	و. بازرگانی و پیشەسازی								

بەرنامە			لایەنی سەرەکی جێ بەجێ کار	٢٠١٣	٢٠١٤	٢٠١٥	٢٠١٦	٢٠١٧	٢٠١٨	٢٠١٩	٢٠٢٠
	٤	هەماهەنگی کردن لەگەڵ لایەنە ناحکومییەکانی پسپۆڕ لە پیشەسازی .	و. بازرگانی و پیشەسازی								
	٥	هەماهەنگی کردن لەگەڵ یەکێتییەکان و ژوورە بازرگانییەکان	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٥		دانانی خولەکانی ڕاهێنان لە کارگەکانی کەرتی تایبەت.	و. بازرگانی و پیشەسازی								
	١	دانانی خولەکانی تایبەت لە کارگەکان بۆ پێگەیاندنی کرێکارانی نوێ .	و. بازرگانی و پیشەسازی								
	٢	دانانی خولەکانی ڕاهێنان بۆ بەرزکردنەوەی ئاستی کارکردن و لێهاتوویان .	و. بازرگانی و پیشەسازی								

	بەرنامە	لایەنی سەرەکی جێ بەجێ کار	٢٠١٣	٢٠١٤	٢٠١٥	٢٠١٦	٢٠١٧	٢٠١٨	٢٠١٩	٢٠٢٠
ئامانجی سێیەم : ئامادەکرنی ژێرخانێکی بازرگانی و پیشەسازی بەرفراوان و بەردەوام										
سیاسەتی یەکەم : سودوەرگرتن بە باشترین شێوە لە سەرچاوە سروشتی یەکانی هەرێمی کوردستان.										
١	ڕوپێوی مەیدانی بۆ کەرەستەی خاوی سروشتی.	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٢	ئامادەکردنی ئەتلەسی کەرەستەی خاو لە هەرێم .	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٣	دەستنیشانکردنی ئەو کەرەستە خاوانەی کە سودیان لێ وەردەگیرێت و کارکردن بۆ پەرەپێدانیان	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٤	دانانی بەرنامە بۆ سودوەرگرتن لەو کەرەستەخاوانەی کە تاکو ئێستا بەکارنەهێنراون .	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٥	ڕێگەگرتن لە هەناردەکردنی کەرەستەی خاو بەپێی توانا .	و. بازرگانی و پیشەسازی								
سیاسەتی دووەم : دانانی پلانێك بۆ گەشەپێدان و پەرەپێدانی کەرتە جۆراوجۆرەکانی پیشەسازی										
١	دانانی پلان بۆ گەشەپێدان و پەرەپێدانی پیشەسازی خۆراك	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٢	دانانی پلان بۆ گەشەپێدان و پەرەپێدانی پیشەسازی بینا	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٣	دانانی پلان بۆ گەشەپێدان و پەرەپێدانی پیشەسازی کیمیاوی	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٤	دانانی پلان بۆ گەشەپێدان و پەرەپێدانی پیشەسازی کاغەز	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٥	دانانی پلان بۆ گەشەپێدان و پەرەپێدانی پیشەسازی فلزییەکان	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٦	دانانی پلان بۆ گەشەپێدان و پەرەپێدانی پیشەسازی پلاستیکییەکان	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٧	دانانی پلان بۆ گەشەپێدان و پەرەپێدانی پیشەسازییەکانی تر	و. بازرگانی و پیشەسازی								

	بەرنامە	لایەنی سەرەکی جێ بەجێ کار	٢٠١٣	٢٠١٤	٢٠١٥	٢٠١٦	٢٠١٧	٢٠١٨	٢٠١٩	٢٠٢٠
	سیاسەتی سێیەم : دابینکردنی دەرفەتی کار لە کەرتە بازرگانی و پیشەسازییەکان									
١	دانانی پلانی پێویست بۆ کەمکردنەوەی کرێکاری بیانی لە کەرتی پیشەسازی	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٢	دانانی پلانی پێویست بۆ کەمکردنەوەی کرێکاری بیانی لە کەرتی بازرگانی	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٣	دانانی پلانێکی گشتگیر بۆ پاڵپشتی و پەرەپێدانی پیشەسازی دەستکردە ناوخۆییەکان	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٤	دانانی پلان بۆ پاڵپشتی و پەرەپێدانی چالاکییە پیشەییەکان	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٥	دانانی پلان بۆ پاڵپشتی و دامەزراندنی پرۆژەی بازرگانی و پیشەسازی لە گوند و شارەدێکان	و. بازرگانی و پیشەسازی								
	سیاسەتی چوارەم : ڕەخساندنی ژێرخانێکی گشتگیر و گونجاو بۆ وەبەرهێنان									
١	چاوپێخشاندن بە یاسای گەشەپێدانی پیشەسازی و هاوتاکردنی لەگەڵ یاسای وەبەرهێنانی هەرێم .	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٢	دانانی بنچینەو ڕێنمایی و هاوکۆلکەی پێویست بۆ دیاریکردنی ڕووبەری زەوی لە پرۆژە پیشەسازییەکان	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٣	دیاریکردنی زەوی پێویست بۆ پرۆژە پیشەسازییەکان بەپێی پلانی گەشەپێدانی کەرتەکان .	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٤	دیاریکرنی ووزەی کارەبای پێویست بۆ پرۆژە پیشەسازییەکان بەپێی پلانی گەشەپێدانی کەرتەکان.	و. بازرگانی و پیشەسازی								

	بەرنامە	لایەنی سەرەکی جێ بەجێ کار	٢٠١٣	٢٠١٤	٢٠١٥	٢٠١٦	٢٠١٧	٢٠١٨	٢٠١٩	٢٠٢٠
٥	دیاریکردنی بڕی ئاوی پێویست بۆ پڕۆژە پیشەسازییەکان بەپێی پلانی گەشەپێدانی کەرتەکان .	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٦	دانانی ماستەرپلانێك بۆ دامەزراندنی ناوچەکانی پیشەسازی بەپێی پلانی گەشەپێدانی کەرتەکان .	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٧	دابینکردنی تۆڕی گواستنەوەو گەیاندنی سەردەمی بەپێی پێوەرە نێودەوڵەتییەکان	و. گواستنەوە و گەیاندن								
٨	دروستکردنی کۆگاو کۆگا ساردکەرەوەکان بە قەبارەی جۆراوجۆر لەگەڵ پێداویستییەکانیان لەناوچە سنورییەکان .	و. دارایی								
٩	دابینکرنی ئامێری کێش و ئامیری تیشکی ئیکس و سیستەمی ئەلیکترۆنی بۆ بەڕێوەبردنی زانیارییەکان لە ناوچە سنوریەکان .	و. دارایی								
١٠	دانانی تاقیگەکانی کۆنترۆڵی جۆری سەردەمی لەناوچە سنوریەکان .	و. پلان دانان								
١١	دامەزراندنی کۆمپانیای دڵنیایی	و. دارایی								
١٢	دامەزراندن و چالاککردنی ڕۆلی بانکە بازرگانی و پیشەسازییەکان بۆ پاڵپشتی وەبەرهێنەر	و. دارایی								
١٣	چاوخشاندنەوە لە بەخشینە گومرگی و باجەکان.	و. دارایی								
١٤	دامەزراندنی ناوەندی توێژینەوە و پەرەپێدان لە بوارەکانی پیشەسازی و بازرگانی.	و. بازرگانی و پیشەسازی								
	سیاسەتی پێنجەم : هێنانەکایەی داتابەیسی(بازرگانی و پیشەسازی) بۆ گەیاندنی بەلایەنی پەیوەندیدار بەشێوەیەکی ئاسان									
١	دانانی پێناوێکی گونجاو بۆ کۆکردنەوەی داتاکان.	و. بازرگانی و پیشەسازی								

	بەرنامە	لایەنی سەرەکی جێ بەجێ کار	٢٠١٣	٢٠١٤	٢٠١٥	٢٠١٦	٢٠١٧	٢٠١٨	٢٠١٩	٢٠٢٠
٢	دانانی پلانێك بۆ لێكۆڵینەوە و شیكردنەوەی داتاكان بەمەبەستی وەرگرتنی زانیاری پێویست.	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٣	دانانی پلانێكی گونجاو بۆ پەرەپێدانی ڕۆڵی سەنتەری زانیاری لە وەزارەت.	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٤	هێنانەكایەی كەناڵە كردارییەكان بۆ بڵاوكردنەوەی زانیارییەكان.	و. بازرگانی و پیشەسازی								
	سیاسەتی شەشەم : ڕێكخستن و بەڕێوەبردنی كارە بازرگانی یەكان لەلایەن كەسانێكی شارەزا لەم بوارەدا									
١	پێكهێنانی لیژنەیەكی پسپۆڕی هاوبەش لە كەرتی گشتی و تایبەتی و لایەنی پەیوەندیدار بەمەبەستی دەركردنی ڕێنماییەكانی تایبەت بە بەڕێوەبردن و هەر كارێك لە كارە بازرگانییەكان بەپێی پسپۆڕییەكان.	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٢	پێكهێنانی لیژنەیەكی پسپۆڕ بۆ ڕێكخستن و گونجاندنی ڕێنماییەكان و ڕێگاكانی جێبەجێ كردنیان بەپێی سیاسەتی بازرگانی.	و. بازرگانی و پیشەسازی								
	سیاسەتی حەوتەم : دانانی سیستەمێكی پێناسەی گومرگی كراوە و كەم كردنەوەی جیاكارییەكان									
١	پێكهێنانی دەستەیەكی پسپۆڕی گومرگی لە لایەنە پەیوەندیدارەكان بۆ دانانی سیستەمێكی گومرگی و پێناسەی گومرگی و نوێكردنەوەی بەپێی پێویست .	و. دارایی								
٢	پێكهێنانی لیژنەیەك لە دەستەی پسپۆڕی گومرگی بۆ دەستنیشانكردنی جیاكارییەكان و كاركردن بۆ كەمكردنیان .	و. دارایی								

	بەرنامە	لایەنی سەرەکی جێ بەجێ کار	٢٠١٣	٢٠١٤	٢٠١٥	٢٠١٦	٢٠١٧	٢٠١٨	٢٠١٩	٢٠٢٠
	سیاسەتی هەشتەم : بەهێزکردنی ڕۆڵی دەزگاکانی پێوانەسازی و کۆنترۆلی جۆری									
١	دەست نیشان کردنی پێوانەستانداردەکانی پەسەندکراو لە هەرێم	و. پلان دانان								
٢	دامەزراندنی تاقیگەکانی تایبەتمەند و سەردەمی بۆ تاقیکردنەوەی بەرهەمی خۆماڵی	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٣	دانانی ڕێنمایی پێویست بۆ پێدانی مۆڵەتی دامەزراندنی تاقیگەکانی کۆنترۆلی جۆری لەلایەن کەرتی تایبەت و پاڵپشتی کردنیان	و. پلان دانان								
٤	دامەزراندنی تاقیگەی ناوەندی بۆ سەرپەرشتیکردنی تاقیگەکانی هەبوو لە هەرێم	و. پلان دانان								
٥	پەرەپێدانی تاقیگەکانی کۆنترۆلی جۆری هەبوو	و. پەیوەندیدار								
٦	چالاککردن و بەهێزکردنی ڕۆلی دەستەی پێوانەسازی و کۆنترۆلی جۆری لە ناوچە سنوریەکان	و. پلان دانان								
٧	دامەزراندنی ناوەندێکی پسپۆڕ بۆ کۆنترۆل و پەسند کردنی یەکەکانی پێوانەکردن و کێش و ئامێرەکانی	و. پلان دانان								
٨	دانانی ڕێنمایی پێویست بۆ بەدەستهێنانی نیشانە ستاندارد و پەسەندکردنی بەرهەمی خۆماڵی	و. پلان دانان								
٩	دەستنیشانکردنی ئەوبەرهەمانەی کە پێویستە نیشانەی ستانددارەی هەبێت و زیادکردنیان بەگوێرەی پێویست	و. پلان دانان								

	بەرنامە	لایەنی سەرەکی جێ بەجێ کار	٢٠١٣	٢٠١٤	٢٠١٥	٢٠١٦	٢٠١٧	٢٠١٨	٢٠١٩	٢٠٢٠
سیاسەتی نۆیەم : پێشخستنی هۆکارەکان بۆ زیادکرنی هەنارده و پاڵپشتی کردن له هەناردەکاران										
٢	دانانی ڕێنمایی پێویست بۆ هەنارده کردنی ئەو کەرەستە خاوانەی کە دەتوانرێت بەهای سەرباری زیاد بکرێت	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٣	دەستنیشانکردن و چالاك كردنی خاڵەكانی پەیوەندیدار بە هەناردەكاری لە ڕێكەوتننامە بازرگانییەكان	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٤	دامەزراندنی ناوەندێكی ڕاوێژكاری لەنێوان كەرتی میری و كەرتی تایبەت بۆپاڵپشتی بەرهەمهێنەرەكان بەمەبەستی بەرزكردنەوەی ئاستی لێهاتوویی و زیادكردنی بەرهەم وهاوتاكردنی لەگەڵ ستانددارە نێودەوڵەتییەكان	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٥	دانانی پلانی كار بۆ پێشكەشكردنی ئاسانكاری پێویست بۆ هەناردەكاران بەمەبەستی پیشاندانی بەرهەمەكانیان لە پێشەنگا نێودەوڵەتییەكان	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٦	هەماهەنگی كردن لەگەڵ نوێنەرایەتی هەرێم لە باڵوێزخانەكانی عێراق بۆ پێشكەشكردنی ئاسانكاری بازرگانی بۆ هەناردەكاران.	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٧	دامەزراندنی سندوقی قەرز بۆ پاڵپشتی هەناردەكاران.	و. دارایی								
٨	دانانی ڕێنماییەكانی پێویست بۆ دەستنیشانكردنی شوێنی گونجاو لە شوێنە گەشتیارییەكان بۆ فرۆشتنی بەرهەمی دەستكردی خۆماڵی.	و. شارەوانی و گەشتوگوزار								

	بەرنامە	لایەنی سەرەکی جێ بەجێ کار	٢٠١٣	٢٠١٤	٢٠١٥	٢٠١٦	٢٠١٧	٢٠١٨	٢٠١٩	٢٠٢٠
سیاسەتی دەیەم : دامەزراندنی ناوچە ئابوری یە تایبەتی یەکان										
١	دانانی ماستەر پلانێك بۆ دامەزراندنی ناوچەکانی بازرگانی ئازاد	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٢	دانانی ماستەر پلانێك بۆ دامەزراندنی ناوچەی پیشەسازی تایبەت	و. بازرگانی و پیشەسازی								
سیاسەتی پانزەهەم : بەهێزکرن و زیادکردنی توانای کێبڕکی بۆ بەرهەمە خۆماڵیەکان.										
١	پاڵپشتی ئەو کارگانەی کە کاردەکەن بەمەبەستی زیادکردنی توانای کێبڕکێی بەرهەمەکانیان.	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٢	بەهێزکردنی ڕۆلی کۆنترۆلی جۆری و ڕێگرتن لە بەرهەمهێنانی ئەو بەرهەمانەی کە ناگونجێن لەگەڵ ستانداردی هەرێم.	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٣	بەهێزکردنی ڕۆلی چاودێری بازرگانی بۆ ڕێگەگرتن لە شتومەکی خراپ لە بازاڕ.	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٤	کردنەوەی پێشانگای ساڵانە بۆ هەر کەرتێك لە کەرتەکانی بەرهەهێنان.	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٥	دیاریکردنی ڕێگاکانی هۆشیارکردنەوەی هاوڵاتیان و ڕاکێشانی سەرنجیان بۆ بەرهەمی خۆماڵی.	و. بازرگانی و پیشەسازی								
سیاسەتی دوانزەهەم : بەتایبەت کردنی دامەزراوە بازرگانی و بەرهەمهێنەرەکانی پەیوەندیدار بە وەزارەت										
١	فرۆشتن یان بە پشك کردنی دامەزراوەکانی بازرگانی سەربە وەزارەت.	و. بازرگانی و پیشەسازی								

[redacted]

	بەرنامە	لایەنی سەرەکی جێ بەجێ کار	٢٠١٣	٢٠١٤	٢٠١٥	٢٠١٦	[redacted]
٢	فرۆشتن یان بە پشك كردنی كارگەكانی پیشەسازی سەربەوەزارەت.	و. بازرگانی و پیشەسازی					[redacted]
سیاسەتی سیانزەهەم : دانانی رەوتێکی نوێ بۆ تۆمارکردنی کۆمپانیاکان بە شێوازێکی سەردەمی							[redacted]
١	چاوخشاندنەوە و نوێکردنەوەی یاسای تۆمارکردنی کۆمپانیاکان بەپێی یاسای وەبەرهێنانی نوێ .	و. بازرگانی و پیشەسازی					

ت	بەرنامە	لایەنی سەرەکی جێ بەجێ کار	٢٠١٣	٢٠١٤	٢٠١٥	٢٠١٦	٢٠١٧	٢٠١٨	٢٠١٩	٢٠٢٠
	ئامانجی چوارەم : ڕێکخستنی چالاکییە بازرگانییەکان و پاڵپشتی لە پەیوەندییە بازرگانییە دەرەکییەکان									
	سیاسەتی یەکەم: دامەزراندنی کۆمپانیا هاوپشکی یەکان									
١	دانانی ڕێنمایی پێویست بۆ دامەزراندن و بەڕێوەبردنی کۆمپانیا هاوپشکیەکان بەپێی یاسای تۆمارکردنی کۆمپانیاکان .	و. بازرگانی و پیشەسازی								

ت	بەرنامە	لایەنی سەرەکی جێ بەجێ کار	٢٠١٣	٢٠١٤	٢٠١٥	٢٠١٦	٢٠١٧	٢٠١٨	٢٠١٩	٢٠٢٠
	سیاسەتی سێیەم : بەکارخستنی هۆکارە سەردەمی یەکان لە وەبازاڕخستن									
١	دانانی پلانێکی گشتگیر بۆ وەبازارخستن	و. بازرگانی و پیشەسازی								
	سیاسەتی چوارەم : کاراکردنی ڕۆڵی بازاڕی پشکە دارایی یەکان (بۆرصە)									
١	دانانی ڕێنمایی و مەرجەکانی پێویست بۆ وەرگرتنی کۆمپانیاکان لە بازاڕی کاغەزە داراییەکان	و. بازرگانی و پیشەسازی								

ت	بەرنامە	لایەنی سەرەکی جێ بەجێ کار	٢٠١٣	٢٠١٤	٢٠١٥	٢٠١٦	٢٠١٧	٢٠١٨	٢٠١٩	٢٠٢٠
	ئامانجی پێنجەم : بەشداریکردن لە جێبەجێکردنی سیاسەتی ئاسایشی خۆراك بە پێی ستراتیژیەتی هەرێم									
	سیاسەتی یەکەم: دابینکردنی توانای عەمبارکردنی کەلوپەلی خۆراکی ستراتیژی									
١	دروستکردنی سایلۆی پێویست لە پارێزگاکانی هەرێم	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٢	دروستکردنی کۆگای پێویست جگە لە ساردکەرەوە لە پارێزگاکانی هەرێم	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٣	دروستکردن و پەرەپێدانی تاقیگەکانی جۆری لە شوێنەکانی وەرگرتنی دانەوێلە	و. بازرگانی و پیشەسازی								
	سیاسەتی دووەم : عەمبارکردنی ئەو کەلوپەلانەی کە خێرا تێکدەچن									
١	دیاریکردنی ناوچەکانی گونجاو بۆ دامەزراندنی کۆگای ساردکەرەوە	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٢	دانانی ڕێنمایی پێویست بۆ پاڵپشتی کەرتی تایبەت بەمەبەستی دروستکردنی کۆگای ساردکەرەوە	و. بازرگانی و پیشەسازی								
٣	دانانی مەرجەکانی پێویست بۆ دروستکردنی کۆگای ساردکەرەوە لەوکارگانەی کە بەرهەمەکانیان زوو تێکدەچن	و. بازرگانی و پیشەسازی								

خشتەی (١): کارگەکانی دامەزراو لە هەرێمی کوردستان لە کۆتایی ساڵی ٢٠١١

جۆری پیشەسازی	هەولێر			سلیمانی			دهۆك			گشتی		
	ژ.	هەلی	سەرمایە X1000$	ژ.	هەلی	سەرمایە X1000$	ژ. کارگە	هەلی کار	سەرمایە X1000$	ژ. کارگە	هەلی کار	سەرمایە X1000$
بیناسازی	٣٦٣	٣،٢٦٥	١١٣،٩٨٦	٤٥١	٢،٨١٧	٩٩،٦٥٣	١١٧	٨٥٨	٢٧،٨٩١	٩٣١	٦،٩٤٠	٢٤١،٥٣٠
خۆراك	٨٨	١،٩٨٧	١٤٠،٥٧١	٧٥	٧٨٦	٤٤،١٠٧	٤٤	٨٠١	٣٥،١٤٠	٢٠٧	٣،٥٦٥	٢١٩،٨١٨
پلاستیکی	١٣٥	٧٤٣	١٣،٠٦٠	٤٣	٢٨٥	٨،٧٥٥	٥١	٢٨٩	٨،١١٥	٢٢٩	١،٣١٧	٢٩،٩٣٠
ئاسنگەری	٤٢٧	٢،٤٨٦	٩٧،٨٨٤	٣٦	٤٣٤	١٨،٣٩٧	٧٢	٤٧٠	١٣،٦٥٧	٥٣٥	٣،٣٩٠	١٢٩،٩٣٨
دارتاشی	١١١	٥٨٣	٥،٠٤٤	١٤	١٣٦	٤،١٥٩	٢٩	١٧١	٢،٢٨٧	١٥٤	٨٩٠	١١،٤٩٠
کیمیاوی	٢٠	٣٣١	١٥،٩٥١	١٩	١٣٤	١٠،٤٢٠	٣٧	٤٤٢	٢٣،٥١٥	٧٦	٩٠٧	٤٩،٨٨٦
ئەلەمینیۆم	١٣٥	٦٢٥	٥،٩٧٦	٣١	١٠٦	١،٠٥١	٤٥	١٨١	١،٦٧٠	٢١١	٩١٢	٨،٦٩٧
خزمەت گوزاری	٣٧	٣٥٠	٥،٧٨٦	٨٠	٣١٩	٩،٧٧٦	١	٢٢	١٩٢	١١٨	٦٩١	١٥،٧٥٤
تێکەلاو	٣٨	٢٦١	٣٢،٥٥٨	٢٠	١٣٣	٥،٦٣٣	١٢	٨٤	٤٦١	٧٠	٤٧٨	٣٨،٦٥٢
کۆی گشتی	١،٣٥٤	١٠،٦٢١	٤٣٠،٨١٦	٧٦٩	٥،١٥٠	٢٠١،٩٥١	٤٠٨	٣٣١٨	١١٢،٩٢٨	٢،٥٣١	١٩،٠٩٠	٧٤٥،٦٩٥
چیمەنتۆ	٠	٠	٠	٣	٢،٤٠٠	١،٣٩٠،٠٠٠	٠	٠	٠	٣	٢،٤٠٠	١،٣٩٠،٠٠٠

خشتەی(٢): ڕێژەی دابین کردنی پێداویستیەکانی هەرێم لەلایەن کارگەکانی کەرتی پیشەسازی خۆراك بەرهەمەسەرەکییەکان ساڵی ٢٠١١

ژمارەی کارگەکان دامەزراوی پیشەسازی خۆراك : ٢٠٧

سەرمایە : ٢١٩ ملیۆن دۆلار

هەلی کاری دابین کراو : ٣٥٦٥

جۆری پیشەسازی	جۆری بەرهەم	یەکە	بڕی بەرهەم لە	بڕی بەرهەمی پێویست بۆ ساڵی ٢٠١١	ڕێژەی دابین کردن ٪
خۆراك	ئارد	تەن	٦٨٩،٠٠٠	٦٨٢،٣٠٠	١٠٠
	خوۆراکی ووشك	تەن	٢٩،٥٠٠	١١٢،٠٠٠	٢٦
	جبسی	تەن	١٠،١٠٠	١٣،٥٠٠	٧٥
	چەرەزات	تەن	٢٤،٠٠٠	٤٠،٢٠٠	٦٠
	ماست ، پەنیر	تەن	٥٦،٠٠٠	٢١٧،٥٠٠	٢٦
	ئایس کریم	تەن	٥،٠٥٠	٧،٥٠٠	٦٧
	خوێ ی کیس	تەن	٣٧،٠٠	٨٠،٠٠٠	٥
	بیبسی	لیتر	٦١٨،٠٠٠،٠٠٠	٨٤٤،٠٠٠،٠٠٠	٧٣
	ئاوی کانزایی	لیتر	٥٣٧،٠٠٠،٠٠٠	٤٩٦،٠٠٠،٠٠٠	١٠٠
	ترشی	تەن	٦،٢٥٠	٩،٦٣٠	٦٥
	شەربەتی میوە	لیتر	٤٣،٠٠٠،٠٠٠	٢٥٢،٠٠٠،٠٠٠	١٧
	تەحین و راشی	تەن	١،٥٠٠	١٦،٣٠٠	٩
	بەهارات	تەن	١،٩٠٠	٢٢،٤٠٠	٨
	کێك و پاقلاوە	تەن	٣٤،٩٠٠	٧١،٣٠٠	٤٩
	بیسکیت	تەن	٢،٨٠٠	٤٠،٦٠٠	٧
	پوفەك	تەن	١،٩٠٠	٤،٠٧٠	٤٧
	خۆراکی ئامادە کراو	تەن	٢،٧٠٠	٢٠،٠٥٠	١٣

خشتەی(٣): ڕێژەی دابین کردنی پێداویستیەکانی هەرێم لەلایەن کارگەکانی کەرتی بیناسازی بەرهەمەسەرەکییەکان ساڵی ٢٠١١

ژمارەی کارگەکان دامەزراوی پیشەسازی بینا : ٩٣٤

سەرمایە : ٢٤١ ملیۆن دۆلار (جیا لە کارگەکانی چیمەنتۆ)

هەلی کاری دابین کراو : ٩,٣٤٠

جۆری پیشەسازی	جۆری بەرهەم	یەکە	بڕی بەرهەم لە	بڕی بەرهەمی پێویست بۆ ساڵی ٢٠١١	ڕێژەی دابین کردن ٪
بیناسازی	بەردی هاراو و شکاو	تەن	٤٦٨،٠٠٠	٦٣٣،٠٠٠	٧٤
	چەو	م٣	٦٩١،٢٠٠	٦٧٦،٠٠٠	١٠٠
	خشت ئۆتوماتیکی	دانە	٩٩،٠٠٠،٠٠٠	٨٠،٥٠٠،٠٠٠	١٠٠
	بلۆك	دانە	١٧٥،٠٠٠،٠٠٠	١٨١،٠٠٠،٠٠٠	٩٧
	کربستون	م٢	٧٣،٠٠٠	٦٠،٠٠٠	١٠٠
	کاشی	م٢	١،٩٣٥،٠٠٠	٤،٥٤٠،٠٠٠	٤٣
	بۆری کۆنکریتی	تەن	٥،٨٥٠	٤،٦٠٠	١٠٠
	کۆنکریتی ئامادەکراو	م٣	١،٠٨٠،٠٠٠	٦٤٤،٠٠٠	١٠٠
	بەردی مەرمەر	م٢	١٣٦،٠٠٠	١،٢٨٥،٠٠٠	١١
	قیری ئەسفەلت	تەن	١،١٢٠،٠٠٠	٥٥٠،٠٠٠	١٠٠
	قرمیت	م٢	١١٠،٠٠٠	٦٨٢،٠٠٠	١٦
	گەچ	تەن	٥٩٠،٠٠٠	٥٤٤،٠٠٠	١٠٠
	چیمەنتۆ	تەن	٥،٥٠٠،٠٠٠	٢،٧٠٠،٠٠٠	١٠٠

خشتەی(٤): ڕێژەی دابین کردنی پێداویستیەکانی هەرێم لەلایەن کارگەکانی کەرتی پیشەسازی کیمیاوییەکان بەرهەمەسەرەکییەکان ساڵی ٢٠١١

ژمارەی کارگەکان دامەزراوی پیشەسازی کیمیاوی : ٧٦

سەرمایە : ٥٠ ملیۆن دۆلار

هەلی کاری دابین کراو : ٩٠٧

جۆری پیشەسازی	جۆری بەرهەم	یەکە	بڕی بەرهەم لە	بڕی بەرهەمی پێویست بۆ ساڵی ٢٠١١	ڕێژەی دابین کردن ٪
کیمیاوی	پوختەکردنی رۆن	لیتر	٤٨،٥٠٠،٠٠٠	٧٠،٦٠٠،٠٠٠	٦٩
	ئەسفالت	تەن	١٧٠،٠٠٠	١٥٣،٠٠٠	١٠٠
	غازە پیشەسازییەکان	بوتل	١٣٣،٦٠٠	٢٠٨،٠٠٠	٦٤
	قیر	م٢	٩٣،٠٠٠	٨٥،٠٠٠	١٠٠
	دەرمان	تەن	٣،٠٠٠	٢،٣٧٠	١٠٠
	سابون	تەن	١،٣٠٠	٨،٧٠٠	١٥
	پاککەرەوەکان	تەن	١٠،٧٠٠	٣١،٤٠٠	٣٤

خشتەی(٥): ڕێژەی دابین کردنی پێداویستیەکانی هەرێم لەلایەن کارگەکانی کەرتی پیشەسازی کاغەز بەرهەمەسەرەکییەکان ساڵی ٢٠١١

جۆری پیشەسازی	جۆری بەرهەم	یەکە	بڕی بەرهەم لە	بڕی بەرهەمی پێویست بۆ ساڵی ٢٠١١	ڕێژەی دابین کردن ٪
پیشەسازی کاغەز	کلێنکس	تەن	٣،٩٠٠	١٠،٩٠٠	٣٦
	کارتۆن	تەن	٤،٤٠٠	١٢،٣٠٠	٣٦
	ریکلامە کاغەزیەکان	تەن	٩٠٠	١،٦٤٠	٥٥
	چاپەمەنی	بەند	٥٨،٨٠٠	١٤٧،٥٠٠	٤٠
	چاپ کردنی رۆژنامە و گۆڤار	تەن	٢٠،٦٠٠	٢٩،٥٠٠	٧٠
	چاپ کردنی کتێب	تەن	٢،٥٠٠	٨،٨٠٠	٢٨
	چاپ کردنی کەتەلۆگ و تەقویم	تەن	١،٤٩٠	٦،٥٠٠	٢٣
	ئامادەکردنی فۆرم و کلێشە	کلێشە	٧٨،٠٠٠	٩٤،٠٠٠	٨٣

خشتەی(٦): ڕێژەی دابین کردنی پێداویستیەکانی هەرێم لەلایەن کارگەکانی کەرتی پیشەسازی فلزییەکان بەرهەمەسەرەکییەکان ساڵی ٢٠١١

ژمارەی کارگەکان دامەزراوی پیشەسازی فلزی : ٧٤٦

سەرمایە : ١٣٩ ملیۆن دۆلار

هەلی کاری دابین کراو : ٤,٣٠٢

جۆری پیشەسازی	جۆری بەرهەم	یەکە	بڕی بەرهەم لە	بڕی بەرهەمی پێویست بۆ ساڵی ٢٠١١	ڕێژەی دابین کردن ٪
فلزییەکان	B.R.C	تەن	١٥،٠٠٠	١٠،٨٠٠	١٠٠
	گەلڤەنیزەی ئاسن	تەن	١١،٠٠٠	٢٠،٥٥٠	٥٣
	دەرگا و پەنجەرە ی ئەلەمینیۆم	تەن	٣٨،٠٠٠	٣١،٨٠٠	١٠٠
	شیش	تەن	٩٦،٠٠٠	٢٤١،٥٠٠	٤٠
	بۆری ئاسن	تەن	٢٣،٠٠٠	٤٤،٩٠٠	٥١
	وایر و شریتەی کارەبایی	تەن	١١،٠٠٠	٢٠،٨٠٠	٥٣
	دەرگا و پەنجەرەی ئاسن	تەن	١٠٤،٧٠٠	٩١،٠٠٠	١٠٠
	بینا فلزییەکان	تەن	٤،٢٠٠	٧،٠٠٠	٦٠
	تەنکی ئاو و سوتەمەنی	تەن	١٦،٩٠٠	١٦،١٠٠	١٠٠
	بەرمیل و بۆکس	تەن	٧٨٠	٢،٠٨٠	٣٨

خشتەی(٧): ڕێژەی دابین کردنی پێداویستیەکانی هەرێم لەلایەن کارگەکانی کەرتی پیشەسازی پلاستیك بەرهەمەسەرەکییەکان ساڵی ٢٠١١

ژمارەی کارگەکان دامەزراوی پیشەسازی پلاستیك : ٢٢٩

سەرمایە : ٣٠ ملیۆن دۆلار

هەلی کاری دابین کراو : ١,٣١٧

جۆری پیشەسازی	جۆری بەرهەم	یەکە	بڕی بەرهەم لە	بڕی بەرهەمی پێویست بۆ ساڵی ٢٠١١	ڕێژەی دابین کردن ٪
پلاستیکی	علاگە	تەن	٢٥٠	١٣،٤٩٠	٢
	دەرگاو پە نجەرە pvc	م٢	٨٣١،٠٠٠	٧٧٥،٠٠٠	١٠٠
	بۆری پلاستیکی و سۆندە	م	٧٦١،٠٠٠	٣٥،٣٠٠،٠٠٠	٢
	بۆری لاستیکی و سۆندە	م	١٩،٠٠٠	٥٦،٠٠٠	٣٤
	سەبەتەی پلاستیك و بۆکس	تەن	٧٧٠	٨،٠٠٠	١٠
	بۆتلی پلاستیك	دانە	٤٥٢،٦٠٠،٠٠٠	٤٣٩،٥٠٠،٠٠٠	١٠٠
	چینکۆی پلاستیك	م٢	٤،١٠٠	٢٢،٧٥٠	١٨
	ئەسفەنج	م٣	٥٢،٠٠٠	٥٠،٥٠٠	١٠٠

خشتەی(٨): رێژەی دابین کردنی پێداویستیەکانی هەرێم لەلایەن کارگەکانی تێکەلاو بەرهەمەسەرەکییەکان ساڵی ٢٠١١

ژمارەی کارگەکان دامەزراوی تێکەلاو : ٧٠

سەرمایە : ٣٩ ملیۆن دۆلار

هەلی کاری دابین کراو : ٤٧٨

جۆری پیشەسازی	جۆری بەرهەم	یەکە	بڕی بەرهەم لە	بڕی بەرهەمی پێویست بۆ ساڵی ٢٠١١	رێژەی دابین کردن ٪
تێکەلاو	پێستی خاو	م٢	١٦٥،٠٠٠	٦٠٠،٠٠٠	٢٨
	دروستکردنی پەردە	م٢	٢،٢٠٠،٠٠	٣،٨٢٨،٠٠٠	٥٧
	برینی دار	تەن	٦٠٠	٦٠٠	١٠٠
	دەرگا	م٢	٨٩،٠٠٠	٦٨٢،٠٠٠	١٣
	کەوانتەرMDF	م٢	١٥٢،٠٠٠	٣٠٢،٠٠٠	٥٠
	موبیلیات	تاخم	٧،٣٠٠	٣٦،٨٠٠	٢٠

GDP of Manufacturing Sector for 2008-2010

خشتەی (٨): داهاتی گشتی بەرهەمی خۆماڵی لە کەرتی بەرهەم هێنان بۆ ساڵانی ٢٠٠٨-٢٠١٠

بە ملیۆن دینار					پارێزگا	بابەت
ڕێژەی گۆڕین %	٢٠١٠	ڕێژەی گۆڕین %	٢٠٠٩	٢٠٠٨		
8.9	1,412,742	2.1	1,297,731	1,271,533	هەولێر	بەهای گشتی بەرهەمی خۆماڵی Domestic Products Value
15.0	1,104,130	42.7	960,466	673,029	سلێمانی	
-6.3	430,286	27.9	459,006	358,823	دهۆک	
8.5	**2,947,158**	**18.0**	**2,717,203**	**2,303,385**	**هەرێم**	
0.7	481,636	2.6	478,496	466,434	هەولێر	سەرمایەی سەرف کراو لە لایەن کەرتی تایبەت Investment (Private Sector)
-15.4	258,986	1.1	306,141	302,833	سلێمانی	
11.4	125,609	4.5	112,754	107,879	دهۆک	
-3.5	**866,231**	**2.3**	**897,391**	**877,146**	**هەرێم**	
527.7	15,604	1,602.7	2,486	146	هەولێر	بودجەی پرۆژەکانی حکوومی Public Project
-100.0	0	-99.3	144	21,242	سلێمانی	
	0		0	0	دهۆک	
493.3	**15,604**	**-87.7**	**2,630**	**21,388**	**هەرێم**	
-10.2	8,400	42.7	9,349	6,551	هەولێر	بودجەی ساڵانەی فەرمانگەی حکومییەکان Yearly Budget
10.3	19,480	5.9	17,664	16,684	سلێمانی	
10.3	769	5.9	697	658	دهۆک	
3.4	**28,649**	**16.0**	**27,710**	**23,893**	**هەرێم**	
-24.1	447,651	26.8	589,604	464,895	هەولێر	پارەی سەرف کراو بۆ هاوردە
-15.0	188,338	7.4	221,676	206,471	سلێمانی	
-10.2	86,535	5.1	96,320	91,649	دهۆک	
-20.4	**722,524**	**18.9**	**907,600**	**763,015**	**هەرێم**	
22.7	1,470,731	-6.4	1,198,458	1,279,769	هەولێر	داهاتی گشتی بەرهەمی خۆماڵی Gross Domestic Product (GDP)
12.4	1,194,258	31.6	1,062,739	807,317	سلێمانی	
-1.3	470,129	26.7	476,137	375,711	دهۆک	
14.5	**3,135,118**	**11.1**	**2,737,334**	**2,462,797**	**هەرێم**	

خشتەی (٩): ژمارەی کۆمپانیا خۆمالیەکانو لقی کۆمپانیا بیانیەکانی تۆمارکراو لە پارێزگاکانی هەرێمی کوردستان لە کۆتایی سالی ٢٠١١

پارێزگا	ژمارە وجۆری کۆمپانیا	پێش ساڵی ٢٠١٠	ساڵی ٢٠١٠	ساڵی ٢٠١١	کۆی گشتی
هەولێر	کۆمپانیا خۆمالیەکان	٤،٦٢٢	١،٠٤٧	١،٠٢٤	٦،٨٧٣
	لقی کۆمپانیای بیانیەکان	٦٣٩	٢٦٩	٣٢٠	١،٢٢٨
	کۆی گشتی	٥،٢٦١	١،٣١٦	١،٣٤٤	٨،١٠١
سلێمانی	کۆمپانیا خۆمالیەکان	١،٨٩٧	٤٠٦	٤١٦	٢،٧١٩
	لقی کۆمپانیای بیانیەکان	٣١٨	٣٢	٤٣	٣٩٣
	کۆی گشتی	٢،٢١٥	٤٣٨	٤٥٩	٣،١١٢
دهۆك	کۆمپانیا خۆمالیەکان	١،٥٨٩	٢٥٨	١٧٦	٢،٠٢٣
	لقی کۆمپانیای بیانیەکان	١٠١	٣٠	٢٩	١٦٠
	کۆی گشتی	١،٦٩٠	٢٨٨	٢٠٥	٢،١٨٣
کۆی گشتی	کۆمپانیا خۆمالیەکان	٨،١٠٨	١،٧١١	١،٧٩٦	١١،٦١٥
	لقی کۆمپانیای بیانیەکان	١،٠٥٨	٣٣١	٣٩٢	١،٧٨١
	سەرجەم کۆمپانیاکان	٩،١٦٦	٢،٠٤٢	٢،١٨٨	١٣،٣٩٦

خشتەی (١٠)

پرۆژەکانی دروست کردنی سایلۆ

پلانی ستراتیژی وەزارەتی بازرگانی و پیشەسازی بۆ عەمبارکردنی دانەوێلە

بابەت	شوێن	ژمارەی سایلۆکان	توانای عەمبارکردن (تەن)
سایلۆکانی دامەزراو لە کۆتایی ساڵی ٢٠١٢	هەولێر	٢	١٦٠،٠٠٠
	سلێمانی	-	-
	دهۆك	٣	١١٥،٠٠٠
	گەرمیان	-	-
	هەرێمی کوردستان	٥	٢٧٥،٠٠٠
سایلۆکانی پەسەندکراو تا کۆتایی ساڵی ٢٠١٢	هەولێر	١	٤٠،٠٠٠
	سلێمانی	٣	١٦٠،٠٠٠
	دهۆك	١	٤٠،٠٠٠
	گەرمیان	٢	٨٠،٠٠٠
	هەرێمی کوردستان	٧	٣٢٠،٠٠٠
سایلۆکانی پێشنیارکراو لە ساڵی ٢٠١٣	هەولێر	١	٤٠،٠٠٠
	سلێمانی	-	-
	دهۆك	١	٤٠،٠٠٠
	گەرمیان	-	-
	هەرێمی کوردستان	٢	٨٠،٠٠٠
سایلۆکانی پێویست بە پێی پلانی ستراتیژی بۆ ساڵانی ٢٠١٥-٢٠٢٠	هەولێر	٤	١٦٠،٠٠٠
	سلێمانی	٢	٨٠،٠٠٠
	دهۆك	٣	١٢٠،٠٠٠
	گەرمیان	٢	٨٠،٠٠٠
	هەرێمی کوردستان	١١	٤٤٠،٠٠٠
توانای عەمبارکردن لە کۆتایی ساڵی ٢٠٢٠	هەولێر	٨	٤٠٠،٠٠٠
	سلێمانی	٦	٢٨٠،٠٠٠
	دهۆك	٨	٣١٥،٠٠٠
	گەرمیان	٣	١٢٠،٠٠٠
	هەرێمی کوردستان	٢٥	١،١١٥،٠٠٠